

Άγιος Μάξιμος ο Ομολογητής

Τα 400 κεφάλαια περί Αγάπης

ΠΡΩΤΗ ΕΚΑΤΟΝΤΑΔΑ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ ΠΕΡΙ ΑΓΑΠΗΣ

1. Η αγάπη είναι μια αγαθή διάθεση της ψυχής, η οποία την κάνει να μην προτιμά κανένα από τα όντα περισσότερο από τη γνώση του Θεού. Είναι όμως αδύνατο να φτάσει ν' αποκτήσει σταθερά αυτή την αγάπη όποιος έχει κάποια εμπαθή κλίση σε κάτι από τα γήινα.

2. Την αγάπη την γεννά η απάθεια. την απάθεια την γεννά η ελπίδα στον Θεό. την ελπίδα, η υπομονή και η μακροθυμία. Αυτές τις γεννά η καθολική εγκράτεια. την εγκράτεια, ο φόβος του Θεού. το φόβο του Θεού τον γεννά η πίστη.

3. Εκείνος που πιστεύει στον Κύριο, φοβάται την κόλαση. Κι εκείνος που φοβάται την κόλαση, εγκρατεύεται από τα πάθη. Εκείνος που εγκρατεύεται από τα πάθη, υπομένει όσα θλίβουν. Εκείνος που υπομένει όσα θλίβουν, θα αποκτήσει την ελπίδα στον Θεό. Η ελπίδα στο Θεό απομακρύνει το νου από κάθε εμπαθή κλίση προς τα γήινα. Και όταν χωριστεί από αυτήν ο νους, θα αποκτήσει την αγάπη προς τον Θεό.

4. Εκείνος που αγαπά το Θεό, πάνω από όλα τα κτίσματά Του προτιμά την γνώση Του κι αδιάλειπτα με πόθο την προσμένει.

5. Αν όλα τα όντα έγιναν από το Θεό και για το Θεό, και ο Θεός είναι καλύτερος από τα δημιουργήματά Του, εκείνος που εγκαταλείπει το Θεό και στρέφεται στα χειρότερα, φανερώνεται ότι προτιμά περισσότερο τα δημιουργήματα από το Θεό.

6. Εκείνος που έχει προσηλωμένο το νου του στην αγάπη του Θεού, καταφρονεί όλα τα ορατά, και το σώμα του ακόμη, σαν να είναι ξένο.

7. Αφού η ψυχή είναι ανώτερη από το σώμα, και ασυγκρίτως ανώτερος από τον κόσμο ο Δημιουργός Θεός, εκείνος που προτιμά το σώμα από την ψυχή και τον κόσμο από το Θεό που τον δημιούργησε, αυτός δε διαφέρει διόλου από αυτούς που λατρεύουν τα είδωλα.

8. Εκείνος που χώρισε το νου του από την αγάπη του Θεού και τη θεωρία, και τον έχει δεμένο σε κάποιο από τα αισθητά, αυτός είναι που προτιμά το σώμα από την ψυχή και τα κτίσματα από το Θεό που τα δημιούργησε.

9. Αν η ζωή του νου είναι ο φωτισμός που δίνει η πνευματική γνώση, κι αυτόν τον γεννά η αγάπη προς τον Θεό, ορθά έχει λεχθεί πως δεν είναι τίποτε πιο μεγάλο από τη θεία αγάπη.

10. Όταν με τον έρωτα της αγάπης ο νους μεταβαίνει προς το Θεό, τότε δεν έχει διόλου αίσθηση για κανένα από τα κτίσματα. Καθώς καταφωτίζεται από το θείο και άπειρο φως, γίνεται αναίσθητος για όλα τα κτίσματα, όπως τα μάτια δεν βλέπουν τα άστρα όταν ανατέλλει ο ήλιος.

11. Όλες οι αρετές βοηθούν το νου για να αποκτήσει τον θείο έρωτα, περισσότερο όμως απ' όλες η καθαρή προσευχή. Γιατί με αυτήν ο νους παίρνει φτερά και πετά προς το Θεό, και βγαίνει έξω από όλα τα όντα.

12. Όταν ο νους αρπαχθεί μέσω της αγάπης από τη θεία γνώση, και αφού βρεθεί έξω από τα όντα, αισθάνεται την απειρία του Θεού. τότε, όπως συνέβη στον Ησαΐα, από την έκπληξη έρχεται σε συναίσθηση της μηδαμινότητάς του και λέει με κατάνυξη τα λόγια του προφήτη: «Ω έγω, ο άθλιος, τι συντριβή νιώθω! Εγώ, ένας άνθρωπος που έχω χείλη ακάθαρτα, και ανάμεσα σε λαό που έχει χείλη ακάθαρτα κατοικώ, είδα με τα μάτια μου τον Βασιλέα, τον Κύριο Σαββαώθ»(Ησ. 6,5).

13. Όποιος αγαπά το Θεό, δεν μπορεί να μην αγαπήσει και κάθε άνθρωπο σαν τον εαυτό του, αν και τον δυσαρεστούν τα πάθη εκείνων που δεν έχουν ακόμα καθαριστεί. Γι' αυτό και χαίρεται με αμέτρητη και ανέκφραστη χαρά για τη διόρθωσή τους.

14. Ακάθαρτη είναι η ψυχή που είναι γεμάτη από κακούς λογισμούς, από επιθυμία και μίσος.

15. Εκείνος που βλέπει και ίχνος μόνο μίσους μέσα στην καρδιά του, προς οποιονδήποτε άνθρωπο για οποιοδήποτε φταιξιμό του, είναι εντελώς ξένος από την αγάπη προς τον Θεό. Γιατί η αγάπη προς το Θεό δεν ανέχεται διόλου το μίσος κατά του ανθρώπου.

16. «Όποιος με αγαπά – λέει ο Κύριος – θα τηρήσει τις εντολές Μου(Ιω. 14,23). Και η δική Μου εντολή είναι να αγαπάτε ο ένας τον άλλον(Ιω. 15,12)». Άρα λοιπόν εκείνος που δεν αγαπά τον πλησίον του, δεν τηρεί την εντολή του Κυρίου. Εκείνος που δεν τηρεί την εντολή, ούτε τον Κύριο μπορεί να αγαπήσει.

17. Μακάριος ο άνθρωπος που μπορεί να αγαπήσει κάθε άνθρωπο στον ίδιο βαθμό.
18. Μακάριος ο άνθρωπος που δεν προσηλώνεται σε κανένα πράγμα φθαρτό ή πρόσκαιρο.
19. Μακάριος ο νους που προσπέρασε όλα τα όντα και απολαμβάνει συνεχώς την θεία ωραιότητα.
20. Εκείνος που φροντίζει για τη σάρκα, πώς να ικανοποιεί τις επιθυμίες της, και για πρόσκαιρα πράγματα έχει μνησικακία προς τον πλησίον του, αυτός λατρεύει την κτίση αντί του Δημιουργού(Ρωμ. 1,25).
21. Εκείνος που διατηρεί το σώμα του γερό και μακριά από ηδονές, το έχει σύνδουλό του για να υπηρετεί τα πνευματικά.
22. Όποιος αποφεύγει όλες τις κοσμικές επιθυμίες, κάνει τον εαυτό του ανώτερο από κάθε κοσμική υλικότητα.
23. Όποιος αγαπά το Θεό, αγαπά δίχως άλλο και τον πλησίον του. Ένας τέτοιος άνθρωπος δεν μπορεί να φυλάει χρήματα. τα διαχειρίζεται κατά το θέλημα του Θεού και τα μοιράζει σ' εκείνους που έχουν ανάγκη.
24. Όποιος κάνει ελεημοσύνη μιμούμενος το Θεό, δεν κάνει διάκριση καλού και κακού, δικαίου και αδίκου στα απαραίτητα της ζωής, αλλά μοιράζει ίδια σε όλους κατά τις ανάγκες τους, αν και προτιμά για την αγαθή του προαίρεση τον ενάρετο από τον κακό.
25. Ο Θεός εκ φύσεως αγαθός και απαθής, όλους τους αγαπά εξίσου ως δημιουργήματά Του, αλλά τον ενάρετο τον δοξάζει επειδή αποκτά και την γνώση, ενώ τον κακό άνθρωπο, τον ελεεί λόγω της αγαθότητάς Του, και παιδεύοντάς τον σ' αυτόν τον κόσμο, τον φέρνει σε μετάνοια και διόρθωση. Έτσι και ο καλοπροαίρετος και απαθής άνθρωπος, όλους τους ανθρώπους τους αγαπά εξίσου. Τον ενάρετο και για την ανθρώπινη φύση του, και για την καλή του προαίρεση. τον κακό τον ελεεί και σαν συνάνθρωπό του, και από συμπάθεια, επειδή ως ανόητος βαδίζει στο σκοτάδι.
26. Η διάθεση της αγάπης δεν διαπιστώνεται μόνο με την παροχή χρημάτων, αλλά πολύ περισσότερο με τη μετάδοση λόγου και με τη σωματική διακονία.
27. Εκείνος που απαρνήθηκε ειλικρινά τα κοσμικά και υπηρετεί με αγάπη απροσποίητη τον πλησίον του, ελευθερώνεται γρήγορα από κάθε πάθος και μετέχει στη θεία αγάπη και γνώση.
28. Εκείνος που έκανε κτήμα του τη θεία αγάπη, δεν κουράζεται να ακολουθεί συνέχεια τον Κύριό του(Ιερ. 17,16), όπως λέει ο θείος Ιερεμίας, αλλά υπομένει με γενναιότητα κάθε κόπο, κακολογία και ύβρη, χωρίς να σκέφτεται το κακό που του έκανε οποιοσδήποτε.
29. Όταν σε προσβάλλει κανένας ή σ' εξευτελίσει σε κάτι, τότε φυλάξου από τους λογισμούς της

οργής, μήπως με τη λύπη σε χωρίσουν από την αγάπη και σε μεταφέρουν στη χώρα του μίσους.

30. Όταν αισθανθείς πόνο επειδή κάποιος σε πρόσβαλε ή σε ντρόπιασε, να ξέρεις ότι ωφελήθηκες πολύ. με το ντρόπιασμα βγήκε από μέσα σου η κενοδοξία.

31. Όπως η μνήμη της φωτιάς δεν ζεσταίνει το σώμα, έτσι πίστη χωρίς αγάπη δεν φέρνει στην ψυχή τον φωτισμό της γνώσεως.

32. Όπως το φως του ήλιου ελκύει το υγιές μάτι, έτσι και η γνώση του Θεού τραβά φυσικώς τον καθαρό νου στον εαυτό της με την αγάπη.

33. Νους καθαρός είναι ο νους που απομακρύνθηκε από την άγνοια και καταφωτίζεται από το θείο φως.

34. Ψυχή καθαρή είναι εκείνη που ελευθερώθηκε από τα πάθη και ευφραίνεται ακατάπαυστα με τη θεία αγάπη.

35. Πάθος αξιοκατηγόρητο, είναι μια κίνηση της ψυχής παρά φύση.

36. Απάθεια είναι μια ειρηνική κατάσταση της ψυχής, κατά την οποία η ψυχή δύσκολα κινείται προς την κακία.

37. Εκείνος που απόκτησε τους καρπούς της αγάπης με το ζήλο του, δεν χωρίζεται από αυτή, ακόμη κι αν υποφέρει μύρια κακά. Ας σε πείσει γι' αυτό ο Στέφανος ο μαθητής του Χριστού και οι όμοιοί του, που προσευχόταν για κείνους που τον φόνευαν και ζητούσε να τους συγχωρήσει ο Θεός, επειδή ενεργούσαν έτσι από άγνοια(Πραξ. 7,60).

38. Αν ιδίωμα της αγάπης είναι η μακροθυμία και η χρηστότητα(Α' Κορ. 13,4), τότε εκείνος που θυμομανιάζει και ενεργεί δόλια, είναι φανερό ότι αποξενώνεται από την αγάπη. Κι όποιος είναι ξένος από την αγάπη, είναι ξένος από το Θεό, αφού ο Θεός είναι αγάπη(Α' Ιω. 4,8).

39. «Μην πείτε, λέει ο θείος Ιερεμίας, ότι είστε ναός του Κυρίου»(Ιερ. 7,4). και συ μην πεις ότι «η απογυμνωμένη από έργα πίστη στον Κύριό μας Ιησού Χριστό μπορεί να με σώσει». Αυτό είναι αδύνατο, αν δεν αποκτήσεις και την αγάπη προς Αυτόν με τα έργα. Η γυμνή από έργα πίστη δεν ωφελεί, αφού και τα δαιμόνια πιστεύουν και τρέμουν(Ιακ. 2, 19).

40. Έργο αγάπης είναι η προς τον πλησίον ολόψυχη ευεργεσία και μακροθυμία και υπομονή, και η χρήση των πραγμάτων με ορθό λόγο.

41. Όποιος αγαπά το Θεό, δεν λυπεί κανέναν, ούτε λυπάται από κανέναν για πρόσκαιρα πράγματα. Μια μόνο λύπη προξενεί και δοκιμάζει, τη σωτήρια λύπη, την οποία ο μακάριος Παύλος και δοκίμασε και προξένησε στους Κορίνθιους(Β' Κορ. 7, 8-11).

42. Εκείνος που αγαπά το Θεό, ζει αγγελικό βίο πάνω στη γη. νηστεύει κι αγρυπνεί, ψάλλει και προσεύχεται, και για κάθε άνθρωπο σκέφτεται πάντοτε καλά.

43. Ό,τι επιθυμεί κανείς, εκείνο αγωνίζεται ν' αποκτήσει. Κι από όλα τα αγαθά κι επιθυμητά, ασύγκριτα πιο αγαθό και επιθυμητό είναι ο Θεός. Πόση λοιπόν επιμέλεια έχουμε χρέος να καταβάλουμε για να επιτύχουμε το φύσει αγαθό και επιθυμητό;

44. Μη μολύνεις τη σάρκα σου με αισχρές πράξεις και μην λερώνεις την ψυχή σου με πονηρούς λογισμούς. Και η ειρήνη του Θεού θα έρθει σ' εσένα και θα φέρει την αγάπη.

45. Να καταπονείς το σώμα σου με νηστεία και αγρυπνία και ν' ασχολείσαι ακούραστα με την ψαλμωδία και την προσευχή. και θα έρθει σ' εσένα ο αγιασμός της σωφροσύνης και θα φέρει την αγάπη.

46. Εκείνος που αξιώθηκε να λάβει τη θεία γνώση και απόκτησε δια μέσου της αγάπης τον φωτισμό της, δε θα παρασυρθεί ποτέ από το πνεύμα της κενοδοξίας. Εύκολα όμως παρασύρεται από αυτήν όποιος δεν αξιώθηκε την θεία γνώση. Αλλά αν ο άνθρωπος αυτός σε κάθε τι που πράττει έχει στραμμένο το βλέμμα του στο Θεό, με την αίσθηση ότι όλα τα πράττει γι' Αυτόν, εύκολα με τη βοήθεια του Θεού θα απαλλαγεί από την κενοδοξία.

47. Όποιος δεν απόκτησε ακόμη τη θεία γνώση, που εκδηλώνεται με την αγάπη, έχει μεγάλη ιδέα για όσα έργα κάνει σύμφωνα με το θέλημα του Θεού. Εκείνος όμως που αξιώθηκε και την απόκτησε, λέει με βαθιά συναίσθηση τα λόγια που είπε ο Πατριάρχης Αβραάμ όταν είδε τον Θεό: «Εγώ είμαι χώμα και στάχτη»(Γεν 18, 27).

48. Εκείνος που φοβάται τον Κύριο, έχει πάντοτε σύντροφό του την ταπεινοφροσύνη, και με τις ενθυμήσεις που αυτή προκαλεί, φτάνει στην θεία αγάπη και ευχαριστία. Φέρνει στο νου του τη ζωή που έκανε πρωτότερα στον κόσμο, και τα διάφορα αμαρτήματα και τους πειρασμούς που αντιμετώπισε από τον καιρό της νεότητάς του, και πώς απ' όλα εκείνα τον γλύτωσε ο Κύριος, και τον μετέφερε από την ζωή των παθών στον κατά Θεόν βίο. και μαζί με το φόβο, αποκτά και την αγάπη, ευχαριστώντας πάντοτε με πολλή ταπεινοφροσύνη τον Ευεργέτη και Κυβερνήτη της ζωής μας.

49. Μη λερώσεις το νου σου ανεχόμενος λογισμούς επιθυμίας και θυμού, για να μην ξεπέσεις από την καθαρή προσευχή και περιπέσεις στο πνεύμα της ακηδίας.

50. Τότε ο νους χάνει την οικειότητα που έχει με το Θεό, όταν δέχεται πονηρούς ή ακάθαρτους λογισμούς να παραμένουν.

51. Ο ανόητος, που τον οδηγούν τα πάθη, όταν αναστατώνεται από το θυμό, βιάζεται να φύγει ασυλλόγιστα μακριά από τους αδελφούς. Άλλοτε πάλι, όταν καίγεται από την επιθυμία, μετανιωμένος τρέχει να τους συναντήσει. Ο φρόνιμος όμως, και στις δύο περιπτώσεις κάνει το αντίθετο. Στην περίπτωση του θυμού, αφού κόψει τις αιτίες της ταραχής, απαλλάσσει τον εαυτό του

από την λύπη προς τους αδελφούς. στην περίπτωση της επιθυμίας, συγκρατεί τον εαυτό του από την παράλογη παρόρμηση για συνάντηση άλλων.

52. Στον καιρό των πειρασμών μην εγκαταλείψεις το Μοναστήρι σου, αλλά υπόμνε με γενναιότητα τα κύματα των λογισμών, και μάλιστα της λύπης και της ακηδίας. Έτσι αφού δοκιμαστείς κατά θεία οικονομία με τις θλίψεις, θα αποκτήσεις βέβαιη ελπίδα στο Θεό. Αν όμως το εγκαταλείψεις, θα φανείς ανάξιος, άνανδρος και άστατος.

53. Αν θέλεις να μην ξεπέσεις από την αγάπη του Θεού, μήτε τον αδελφό να αφήσεις να κοιμηθεί στενοχωρημένος από σένα, μήτε συ να κοιμηθείς στενοχωρημένος εναντίον του. Συμφιλιώσου με τον αδελφό σου και τότε πήγαινε και πρόσφερε στο Χριστό με καθαρή συνείδηση το δώρο της αγάπης(Ματθ. 5, 24), με ένθερμη προσευχή.

54. Αν εκείνος που έχει όλα τα χαρίσματα του Αγίου Πνεύματος, και δεν έχει αγάπη, δεν ωφελείται τίποτε σύμφωνα με το θείο Απόστολο(Α΄ Κορ. 13, 2), πόση επιμέλεια πρέπει να καταβάλουμε για να την αποκτήσομε;

55. Αν η αγάπη δεν κάνει κακό στον πλησίον(Ρωμ. 13, 10), εκείνος που φθονεί τον αδελφό και λυπάται για την προκοπή του και με ειρωνείες προσπαθεί να κηλιδώσει την υπόληψή του ή με όποια κακοήθεια τον επιβουλεύεται, πώς αυτός δεν αποξενώνεται από την αγάπη και δεν κάνει τον εαυτό του ένοχο για την αιώνια Κρίση;

56. Αν η αγάπη είναι το πλήρωμα του νόμου(Ρωμ. 13, 10), εκείνος που έχει μνησικακία για τον αδελφό και κάνει δόλια σχέδια εναντίον του και τον καταριέται και δοκιμάζει χαρά για κάθε πτώση του, πώς δεν καταπατεί το νόμο και δεν είναι άξιος για την αιώνια κόλαση;

57. Αν εκείνος που κατηγορεί και κρίνει τον αδελφό του κατηγορεί και κρίνει το θείο νόμο(Ιακ. 4, 11), και ο νόμος του Χριστού είναι η αγάπη, πώς δεν ξεπέφτει από την αγάπη του Χριστού εκείνος που καταλαλεί, και δεν προξενεί ο ίδιος στον εαυτό του την αιώνια κόλαση;

58. Μην παραδώσεις την ακοή σου στους λόγους όποιου καταλαλεί, ούτε τους δικούς σου λόγους στην ακοή ενός φιλοκατήγορου, μιλώντας ή ακούγοντας με ευχαρίστηση κατά του πλησίον σου, για να μη χάσεις την θεία αγάπη και βρεθείς απόκληρος από την αιώνια ζωή.

59. Μην δέχεσαι κατηγορίες κατά του πνευματικού σου πατέρα, μήτε να διευκολύνεις εκείνον που τον προσβάλλει, για να μην οργιστεί ο Κύριος για τα έργα σου και σε εξολοθρεύσει από τη χώρα της ζωής(Δευτ. 6, 15).

60. Κλείνε το στόμα εκείνου που κατηγορεί τον άλλον, για να μην αμαρτάνεις μαζί του διπλή αμαρτία. και συνηθίζοντας ο ίδιος σε καταστρεπτικό πάθος, και μη σταματώντας εκείνον που φλυαρεί κατά του πλησίον.

61. «Εγώ όμως σας λέω, είπε ο Κύριος, αγαπάτε τους εχθρούς σας, ευεργετείτε όσους σας μισούν, προσεύχεσθε για όσους σας βλάπτουν»(Ματθ. 5, 44). Γιατί τα διέταξε αυτά; Για να σε ελευθερώσει από το μίσος, τη λύπη, την οργή και την μνησικακία και να σε αξιώσει να λάβεις το μέγιστο απόκτημα, την τέλεια αγάπη, που είναι αδύνατο να την έχει όποιος δεν αγαπά εξίσου όλους τους ανθρώπους, κατά μίμηση του Θεού, ο οποίος αγαπά εξίσου όλους τους ανθρώπους και θέλει να σωθούν και να λάβουν πλήρη γνώση της αλήθειας(Α΄ Τιμ 2, 4).

62. «Όμως σας λέω να μην αντισταθείτε στον πονηρό, αλλά αν κανείς σε χτυπήσει στο δεξί μέρος του προσώπου, γύρισέ του και το άλλο. και σ' αυτόν που θέλει να σε πάει στο δικαστήριο για να σου πάρει το χιτώνα, άφησέ του και το ιμάτιο. και αν σε αγγαρεύει κάποιος για ένα μίλι, πήγαινε μαζί του δύο»(Ματθ. 5, 39-41). Γιατί λέει αυτά ο Κύριος; Για να φυλάξει κι εσένα χωρίς οργή, ταραχή και λύπη, και να διδάξει κι εκείνον με την ανεξικακία σου. και τους δύο πάλι, σαν καλός Πατέρας, να σας φέρει στο ζυγό της αγάπης.

63. Των πραγμάτων, με τα οποία κάποτε μάς έδενε κάποιο πάθος, έχομε μέσα μας τις εμπαιθείς φαντασίες. Όποιος λοιπόν νικά τις εμπαιθείς φαντασίες, καταφρονεί οπωσδήποτε και τα πράγματα που αυτές απεικονίζουν. Γιατί ο πόλεμος εναντίον των ενθυμήσεων είναι τόσο χειρότερος από τον πόλεμο εναντίον των πραγμάτων, όσο είναι πιο εύκολο να αμαρτάνει κανείς με τη διάνοια από το να αμαρτάνει με έργα.

64. Άλλα από τα πάθη είναι σωματικά κι άλλα ψυχικά. Τα σωματικά έχουν τις αφορμές τους από το σώμα, τα ψυχικά από τα εξωτερικά πράγματα. Και τα δύο αυτά είδη παθών τα αφανίζουν η αγάπη και η εγκράτεια. η πρώτη τα ψυχικά, η δεύτερη τα σωματικά.

65. Από τα πάθη, άλλα ανήκουν στο θυμικό μέρος της ψυχής, άλλα στο επιθυμητικό. Και τα δύο αυτά είδη κινούνται δια μέσου των αισθήσεων. Και κινούνται τότε, όταν η ψυχή βρίσκεται έξω από τα όρια της εγκράτειας και της αγάπης.

66. Τα πάθη του θυμικού μέρους της ψυχής είναι πιο δυσκολοπολέμητα από τα πάθη του επιθυμητικού. Γι' αυτό και δόθηκε από τον Κύριο εναντίον των παθών του θυμικού δυνατότερο φάρμακο, το οποίο είναι η εντολή της αγάπης.

67. Όλα τα άλλα πάθη, ερεθίζουν είτε το θυμικό μέρος της ψυχής, είτε το επιθυμητικό, είτε το λογιστικό, όπως είναι η λήθη και η άγνοια. Η ακηδία όμως, κυριαρχώντας σ' όλες τις δυνάμεις της ψυχής, κινεί όλα μαζί τα πάθη. Γι' αυτό και είναι το πιο βαρύ από όλα τα άλλα πάθη. Καλώς λοιπόν ο Κύριος, δίνοντας το αντίδοτό της, λέει: «Με την υπομονή σας, κερδίστε τις ψυχές σας»(Λουκ. 21, 19).

68. Μην προσβάλεις ποτέ κανένα αδελφό, και μάλιστα χωρίς εύλογη αιτία, μην τυχόν επιστρέψει στον κόσμο μη μπορώντας ν' αντέξει τη θλίψη, και έτσι δε θα αποφύγεις τον έλεγχο της συνειδήσεως που θα σου προξενεί πάντα λύπη στην προσευχή και θα αποδιώχνει το νου από την παρρησία προς τον Θεό.

69. Μην ανέχεσαι τις υπόνοιες ή και τους ανθρώπους που σου μεταφέρουν σκάνδαλα άλλων. Γιατί εκείνοι που παραδέχονται σκάνδαλα με οποιοδήποτε τρόπο για εκείνα που συμβαίνουν προαιρετικά ή απροαίρετα, δεν γνωρίζουν τον δρόμο της ειρήνης, η οποία οδηγεί τους εραστές της δια μέσου της αγάπης στη γνώση του Θεού.

70. Δεν έχει τέλεια αγάπη εκείνος που αλλάζει διάθεση προς τους ανθρώπους ανάλογα με τον χαρακτήρα τους. τον έναν π.χ. τον αγαπά και τον άλλον τον μισεί, ή τον ίδιο άνθρωπο άλλοτε τον αγαπά και άλλοτε τον μισεί για τις ίδιες αιτίες.

71. Η τέλεια αγάπη δεν διαχωρίζει κατά τις διαθέσεις των επιμέρους ανθρώπων τη μία και κοινή ανθρώπινη φύση, αλλά αποβλέποντας σ' αυτήν, αγαπά εξίσου όλους τους ανθρώπους. Αγαπά τους ενάρετους ως φίλους. τους κακούς τους αγαπά ως εχθρούς, και τους ευεργετεί και μακροθυμεί και υπομένει αν την βλάψουν, χωρίς να λογαριάζει διόλου το κακό, αλλά και πάσχει για χάρη τους, αν το καλέσει η περίπτωση, για να τους κάνει και αυτούς φίλους, αν είναι δυνατόν. Αν δεν το κατορθώσει, δεν αλλάζει την διάθεσή της, αλλά φανερώνει τους καρπούς της αγάπης εξίσου προς όλους τους ανθρώπους. Γι' αυτό και ο Κύριός μας και Θεός Ιησούς Χριστός, δείχνοντας την αγάπη Του σ' εμάς, έπαθε για χάρη όλης της ανθρωπότητας και χάρισε σε όλους εξίσου την ελπίδα της αναστάσεως – αν και καθένας κάνει τον εαυτό του άξιο είτε για δόξα, είτε για κόλαση.

72. Εκείνος που δεν καταφρονεί τη δόξα και την εξουδένωση, τον πλούτο και την φτώχεια, την ηδονή και την λύπη, δεν απόκτησε ακόμη τέλεια αγάπη. Γιατί η τέλεια αγάπη δεν καταφρονεί μόνον αυτά, αλλά και την πρόσκαιρη ζωή και το θάνατο.

73. Άκουσε τι λένε εκείνοι που αξιωθήκανε να έχουν την τέλεια αγάπη: «Ποιος θα μας χωρίσει από την αγάπη του Χριστού; Θλίψη ή στενοχώρια ή διωγμός ή γυμνότητα ή κίνδυνος ή μάχαιρα; Καθώς λέει η Γραφή, για χάρη Σου θανατωνόμαστε όλη την ημέρα. θεωρηθήκαμε ως πρόβατα για σφαγή. Αλλά σ' όλα τούτα βγαίνομε νικητές με τη βοήθεια Εκείνου που μας αγάπησε. Πιστεύω απόλυτα ότι ούτε θάνατος, ούτε ζωή, ούτε άγγελιοι, ούτε Αρχές, ούτε Δυνάμεις, ούτε τωρινά, ούτε μελλοντικά, ούτε ύψωμα, ούτε βάθος, ούτε καμιά άλλη κτίση θα μπορέσει να μας χωρίσει από την αγάπη του Θεού που εκδηλώνεται με τον Ιησού Χριστό, τον Κύριό μας»(Ρωμ. 8, 35-39).

74. Άκουσε πάλι τι λένε για την αγάπη προς τον πλησίον: «Λέω αλήθεια, μάρτυς μου ο Χριστός, δεν ψεύδομαι. η συνείδησή μου, που φωτίζεται από το Άγιο Πνεύμα, μαρτυρεί κι αυτή, ότι έχω μεγάλη λύπη και πόνο αδιάκοπο στην καρδιά μου για τους ομοεθνείς μου Ιουδαίους. Θα ευχόμουν να χωριστώ εγώ από τον Χριστό για χάρη των αδελφών μου, των φυσικών συγγενών μου, οι οποίοι είναι Ισραηλίτες κλπ.»(Ρωμ. 9, 1-3). Παρόμοια είπαν και ο Μωυσής(Εξ. 32, 32) και οι άλλοι άγιοι.

75. Εκείνος που δεν καταφρονεί τη δόξα και την ηδονή, καθώς και την φιλαργυρία που συντελεί στην αύξησή τους και για χάρη τους υπάρχει, δεν μπορεί να κόψει τις αφορμές του θυμού. Εκείνος όμως που δεν τις κόβει, δεν μπορεί να επιτύχει την τέλεια αγάπη.

76. Η ταπείνωση και η κακοπάθεια ελευθερώνουν τον άνθρωπο από κάθε αμαρτία, καθώς κόβει η μια τα πάθη της ψυχής και η άλλη τα πάθη του σώματος. Αυτό έκανε και ο μακάριος Δαβίδ και

προσευχόταν στον Θεό λέγοντας: «Δες την ταπείνωσή μου και τον κόπο μου και συγχώρεσε όλες τις αμαρτίες μου»(Ψαλμ. 24, 18).

77. Δια μέσου των εντολών Του, ο Κύριος κάνει απαθείς όσους τις εφαρμόζουν. Δια μέσου των θείων δογμάτων, χαρίζει σ' αυτούς το φωτισμό της θείας γνώσεως.

78. Όλα τα δόγματα αναφέρονται ή στο Θεό, ή στα ορατά και τα αόρατα, ή στην πρόνοια και την κρίση του Θεού γι' αυτά.

79. Η ελεημοσύνη θεραπεύει το θυμικό μέρος της ψυχής. η νηστεία μαραίνει την επιθυμία. η προσευχή καθαρίζει το νου και τον κάνει επιτήδειο για την θεωρία των όντων. Γιατί ανάλογα με τις δυνάμεις της ψυχής, ο Κύριος μάς χάρισε και τις εντολές Του.

80. «Μάθετε από εμένα, λέει ο Κύριος, ότι είμαι πράος και ταπεινός στην καρδιά κτλ.»(Ματθ. 11, 29). Η πραότητα διατηρεί ατάραχο το θυμικό μέρος της ψυχής. η ταπείνωση ελευθερώνει το νου από την αλαζονεία και την κενοδοξία.

81. Ο φόβος του Θεού είναι δύο ειδών. Εκείνος που γεννιέται μέσα από τις απειλές της κολάσεως και κάνει να φυτρώνουν μέσα μας η εγκράτεια, η ελπίδα στο Θεό, η απάθεια και στη συνέχεια κατά φυσική τάξη η αγάπη. Και ο φόβος που είναι ενωμένος με την ίδια την αγάπη, και φέρνει πάντοτε στην ψυχή ευλάβεια, για να μην καταλήξει σε καταφρόνηση του Θεού εξαιτίας της παρρησίας που δίνει η αγάπη.

82. Τον πρώτο φόβο τον εκτοπίζει η τέλεια αγάπη(Α' Ιω. 4, 18), γιατί η ψυχή που την έχει δεν φοβάται πλέον την κόλαση. Τον δεύτερο φόβο τον έχει, όπως είπαμε, η αγάπη ενωμένο πάντοτε μαζί της. Στον πρώτο φόβο ταιριάζει ο λόγος: "Με τον φόβο του Κυρίου απομακρύνεται καθένας από το κακό"(Παροιμ. 15, 27), και ο λόγος: «Αρχή της σοφίας είναι ο φόβος του Κυρίου»(Ψαλμ. 110, 10). Στο δεύτερο φόβο ταιριάζει ο λόγος: «Δε θα δοκιμάσουν στέρηση όσοι φοβούνται τον Κύριο»(Ψαλμ. 33, 10).

83. «Νεκρώστε λοιπόν τα μέλη σας που σέρνονται στη γη. την πορνεία, την ακαθαρσία, το πάθος, την κακή επιθυμία και την πλεονεξία κτλ.»(Κολ. 3, 5). Με τη γη εννοεί το σαρκικό φρόνημα. Πορνεία ονόμασε την έμπρακτη αμαρτία. Ακαθαρσία είπε τη συγκατάθεση στην αμαρτία. Πάθος, τον εμπαθή λογισμό. Επιθυμία κακή ονόμασε την απλή παραδοχή του λογισμού και της επιθυμίας. Πλεονεξία είπε το υλικό που γεννά και αυξάνει το πάθος. Όλα λοιπόν αυτά, σαν μέλη του σαρκικού φρονήματος, διέταξε ο Απόστολος να νεκρώσομε.

84. Η μνήμη, στην αρχή, φέρνει στο νου το λογισμό χωρίς εμπάθεια. και όταν αυτός μένει στο νου για καιρό, κινείται το πάθος. Αν αυτό δεν εξολοθρευθεί, λυγίζει το νου στη συγκατάθεση. Μετά την συγκατάθεση αρχίζει η έμπρακτη αμαρτία. Ο πάνσοφος λοιπόν Απόστολος, γράφοντας προς τους Χριστιανούς που ήταν πρωτύτερα ειδωλολάτρες, διατάζει πρώτα να αφανίζουν το αποτέλεσμα της αμαρτίας. κι έπειτα με αντίστροφη σειρά, να καταλήγουν στην αιτία της αμαρτίας. Και η αιτία είναι, όπως είπαμε, η πλεονεξία, που γεννά και αυξάνει το πάθος. Νομίζω ότι εδώ σημαίνει τη

γαστριμαργία, η οποία είναι μητέρα και τροφός της πορνείας. Γιατί η πλεονεξία είναι κακή όχι μόνο για τα χρήματα, αλλά και για την τροφή. όπως και η εγκράτεια δεν εννοείται μόνο για τα φαγητά, αλλά και για τα χρήματα.

85. Όπως ένα σπουργίτι δεμένο από το πόδι, όταν πάει να πετάξει, πέφτει στο χώμα, επειδή το τραβάει το σχοινί, έτσι και ο νους που δεν απόκτησε ακόμη την απάθεια και πετά προς την γνώση των επουρανίων, τραβιέται από τα πάθη στη γη.

86. Όταν ο νους ελευθερωθεί τελείως από τα πάθη, τότε πορεύεται προς την θεωρία των όντων χωρίς να γυρίζει πίσω, βαδίζοντας πλέον προς την γνώση της Αγίας Τριάδας.

87. Όταν είναι καθαρός ο νους, δεχόμενος τα νοήματα των πραγμάτων προχωρεί μέσω αυτών στην πνευματική θεωρία. όταν όμως από ραθυμία γίνει ακάθαρτος, τότε τα μεν νοήματα των άλλων πραγμάτων τα φαντάζεται απλώς (χωρίς να οδηγείται σε θεωρία), τα δε ανθρώπινα νοήματα που δέχεται, τα μετατρέπει σε αισχρούς ή πονηρούς λογισμούς.

88. Όταν πάντοτε, κατά τον καιρό της προσευχής, δεν ενοχλεί το νου σου κανένα νόημα του κόσμου, τότε να ξέρεις ότι δεν είσαι έξω από τα όρια της απάθειας.

89. Όταν η ψυχή αρχίζει να αισθάνεται την ίδια την υγεία της, τότε και τις φαντασίες του ύπνου τις βλέπει χωρίς εμπάθεια και ταραχή.

90. Όπως το μάτι το ελκύει η ομορφιά των ορατών, έτσι και τον καθαρό νου η γνώση των αοράτων. Αόρατα εννοώ τα ασώματα.

91. Μεγάλο πράγμα είναι να μην κινείται κανείς σε κάποιο πάθος από τα πράγματα. πολύ μεγαλύτερο όμως είναι να μένει απαθής απέναντι στις φαντασίες των πραγμάτων. Γιατί ο πόλεμος των δαιμόνων εναντίον μας με τους λογισμούς, είναι πολύ πιο φοβερός από τον πόλεμο μέσω των πραγμάτων.

92. Εκείνος που κατόρθωσε τις αρετές και πλούτισε με θεία γνώση, επειδή βλέπει τα πράγματα στη φυσική τους κατάσταση, πράττει τα πάντα και μιλά γι' αυτά κατά τις υπαγορεύσεις του ορθού λόγου, χωρίς να σφάλλει καθόλου. Γιατί από την ορθή ή μη ορθή χρησιμοποίηση των πραγμάτων είναι που γινόμαστε ή ενάρετοι ή κακοί.

93. Σημάδι τέλει απάθειας είναι να αναδύονται πάντοτε στην καρδιά χωρίς πάθος τα νοήματα των πραγμάτων, τόσο όταν είμαστε ξυπνητοί, όσο και στον ύπνο μας.

94. Ο νους αποβάλλει με την εκτέλεση των εντολών, τα πάθη. με την πνευματική θεωρία των ορατών, τα εμπάθη νοήματα των πραγμάτων. με τη γνώση των αοράτων, τη θεωρία των ορατών. τέλος κι αυτή την αποβάλλει, με τη γνώση της Αγίας Τριάδας.

95. Όταν ο ήλιος ανατέλλει και φωτίζει τον κόσμο, φανερώνει και τον εαυτό του και τα πράγματα

που φωτίζονται από αυτόν. Έτσι και ο Ήλιος της δικαιοσύνης, όταν ανατέλλει στον καθάρo νου, φανερώνει και τον εαυτό Του, και τους λόγους όσων έχουν γίνει από Αυτόν και όσων μέλλουν να γίνουν.

96. Δεν γνωρίζομε το Θεό από την ουσία Του, αλλά από τα θαυμαστά έργα Του και την πρόνοιά Του για τα όντα. Απ' αυτά, σαν μέσα από καθρέφτη, βλέπομε την άπειρη αγαθότητα και σοφία και δύναμή Του.

97. Ο καθάρo νους κινείται ή μέσα στα χωρίς πάθος νοήματα των ανθρωπίνων πραγμάτων, ή στη φυσική θεωρία των ορατών ή των αοράτων, ή μέσα στο φως της Αγίας Τριάδας.

98. Όταν ο νους φτάσει στη θεωρία των ορατών, ερευνά ή τους φυσικούς λόγους τους ή τους λόγους που αυτοί υποδηλώνουν, ή ζητεί την ίδια την αιτία τους.

99. Όταν πάλι κινείται στη θεωρία των αοράτων, ζητεί και τους φυσικούς τους λόγους και την αιτία της υπάρξεώς τους και τα επακόλουθά της, και ποια είναι η σχετική με αυτά πρόνοια και κρίση.

100. Όταν ο νους φτάσει στο Θεό, ζητεί πρώτα να μάθει τους λόγους περί της ουσίας Του, καθώς φλέγεται από τον πόθο. Δεν μπορεί όμως να ικανοποιήσει τον πόθο του αυτό (γιατί κάτι τέτοιο είναι τελείως αδύνατο σε όλα γενικώς τα λογικά δημιουργήματα). Έτσι παρηγορείται από την γνώση των σχετικών με τις ιδιότητες του Θεού. Δηλαδή της αιωνιότητας, της απειρίας, της απεριοριστίας, της αγαθότητας, της σοφίας, της δυνάμεως να δημιουργεί, να προνοεί και να κρίνει τα όντα. Το μόνο που μπορούμε να καταλάβομε γι' Αυτόν, είναι η απειρία Του και το ότι είναι αδύνατο να γίνει γνωστός, όπως έχουν πει οι θεολόγοι Γρηγόριος και Διονύσιος Αεροπαγίτης.

ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΚΑΤΟΝΤΑΔΑ ΤΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ ΠΕΡΙ ΑΓΑΠΗΣ

1. Όποιος αγαπά αληθινά το Θεό, αυτός οπωσδήποτε προσεύχεται χωρίς να διασπάται. Και όποιος προσεύχεται με αυτόν τον τρόπο, αυτός αγαπά αληθινά το Θεό. Δεν προσεύχεται απερίσπαστα εκείνος που έχει το νου του προσηλωμένο σε κάτι από τα επίγεια.

2. Ο νους που χρονοτριβεί σε κάποιο αισθητό πράγμα, οπωσδήποτε έχει πάθος προς αυτό. πάθος επιθυμίας, λύπης, οργής ή μνησικακίας. Και αν δεν καταφρονήσει εκείνο το πράγμα, δεν μπορεί να ελευθερωθεί από το αντίστοιχο πάθος.

3. Όταν τα πάθη κυριαρχούν στο νου, τον δένουν με τα υλικά πράγματα, και αφού τον χωρίσουν από το Θεό, τον κάνουν να ασχολείται με αυτά. Όταν όμως επικρατήσει η αγάπη του Θεού, τον λύνει από τα δεσμά και τον πείθει να περιφρονεί όχι μόνο τα αισθητά πράγματα, αλλά και αυτή την πρόσκαιρη ζωή.

4. Αποτέλεσμα της τηρήσεως των εντολών είναι να γίνονται απαθή τα νοήματα των πραγμάτων.

Αποτέλεσμα της αναγνώσεως και της θεωρίας, να γίνεται ο νους άυλος και ασχημάτιστος. Απ' αυτό προέρχεται το να προσεύχεται κανείς απερίσπαστα.

5. Δεν φτάνει η πρακτική εξάσκηση των αρετών για να ελευθερωθεί τελείως ο νους από τα πάθη, ώστε να μπορέσει να προσεύχεται απερίσπαστα, αν δεν ακολουθούν και διάφορες πνευματικές θεωρίες. Γιατί η πρακτική αρετή ελευθερώνει το νου μόνον από την ακράτεια και το μίσος, ενώ οι πνευματικές θεωρίες τον απαλλάσσουν από την λήθη και την άγνοια. Και έτσι θα μπορέσει να προσευχηθεί όπως πρέπει.

6. Δύο ακρότατες καταστάσεις υπάρχουν της καθαρής προσευχής, από τις οποίες η μία συμβαίνει στους πρακτικούς και η άλλη στους θεωρητικούς. Και η πρώτη έρχεται στην ψυχή από τον φόβο του Θεού και την αγαθή ελπίδα, η άλλη από το θείο έρωτα και την τελειότητα κάθαρση. Γνώρισμα της πρώτης καταστάσεως είναι να μαζεύει κανείς το νου του απ' όλα τα νοήματα του κόσμου και, σαν να βρίσκεται κοντά του ο Θεός ο ίδιος, όπως και πράγματι είναι παρών, να προσεύχεται απερίσπαστα και ανενόχλητα. Γνώρισμα της άλλης καταστάσεως είναι, μέσα σ' αυτή την ορμή της προσευχής να αρπαγεί ο νους από το θείο και άπειρο φως, και μήτε τον εαυτό του, μήτε κανένα άλλο από τα όντα να αντιλαμβάνεται, παρά μόνο Αυτόν που ενεργεί μέσα του με την αγάπη την έλλαμψη αυτή. Και τότε είναι που ο νους, καθώς κινείται γύρω από τους λόγους περί Θεού, δέχεται τις φανερώσεις γι' Αυτόν καθαρές και ευδιάκριτες.

7. Εκείνο που αγαπά κανείς, σ' αυτό και είναι προσηλωμένος και καταφρονεί όλα όσα τον εμποδίζουν από αυτό, για να μην το στερηθεί. Και εκείνος που αγαπά το Θεό, καλλιεργεί την καθαρή προσευχή, και κάθε πάθος που τον εμποδίζει από την αγάπη του αυτή, το αποδιώχνει από μέσα του.

8. Εκείνος που απέβαλλε την μητέρα των παθών, την φιλαυτία, εύκολα απαλλάσσεται, με τη βοήθεια του Θεού, και από τα άλλα πάθη, την οργή, την λύπη, την μνησικακία κτλ. Εκείνος όμως που είναι υποχείριος στο πρώτο, ακόμα και αν δεν θέλει, πληγώνεται και από τα άλλα πάθη. Φιλαυτία είναι η άλογη αγάπη προς το σώμα μας.

9. Για τις εξής πέντε αιτίες οι άνθρωποι αγαπούν ο ένας τον άλλο με τρόπο είτε αξιέπαινο, είτε αξιοκατηγόρητο. Δηλαδή ή για το Θεό, όπως ο ενάρτεος τους αγαπά όλους, και όπως αγαπά τον ενάρτεο κάποιος που δεν είναι ακόμα ενάρτεος. ή για φυσικούς λόγους, όπως οι γονείς αγαπούν τα παιδιά τους και αντιστρόφως. ή από κενοδοξία, όπως εκείνος που δοξάζεται αγαπά εκείνον που τον δοξάζει. ή από φιλαργυρία, όπως εκείνος που αγαπά τον πλούσιο, επειδή έλαβε κάτι απ' αυτόν. ή από φιληδονία, όπως εκείνος που ικανοποιεί από άλλον την κοιλιά του ή την σαρκική του επιθυμία. Η πρώτη αιτία είναι αξιέπαινη. η δεύτερη ούτε αξιέπαινη ούτε αξιοκατηγόρητη. οι υπόλοιπες είναι εμπαθείς.

10. Αν μερικούς τους μισείς, και μερικούς ούτε τους αγαπάς ούτε τους μισείς, και μερικούς τους αγαπάς μέτρια ενώ άλλους πάρα πολύ, απ' αυτή την ανισότητα μάθε ότι είσαι μακριά από την τέλεια αγάπη, η οποία διδάσκει να αγαπήσεις κάθε άνθρωπο εξίσου.

11. Απομακρύνσου από το κακό και πράξε το αγαθό(Ψαλμ. 33, 15). δηλαδή πολέμησε τους εχθρούς, για να περιορίσεις τα πάθη, κι έπειτα πρόσεχε να μη μεγαλώσουν. Και πάλι πολέμησε για να αποκτήσεις τις αρετές, κι έπειτα πρόσεχε για να τις φυλάξεις. Αυτό το νόημα έχει και η φράση: «Να εργάζεσαι και να φυλάγεις»(Γεν. 2, 15).

12. Οι δαίμονες, που μας πειράζουν κατά παραχώρηση του Θεού, ή θερμαίνουν το επιθυμητικό μέρος της ψυχής, ή ταράζουν το θυμικό, ή θολώνουν το λογιστικό, ή προκαλούν πόνους στο σώμα, ή αρπάζουν τα πράγματά μας.

13. Οι δαίμονες, ή μας πειράζουν αυτοί οι ίδιοι ή εξηγείρουν εναντίον μας εκείνους που δεν φοβούνται τον Κύριο. Αυτοί οι ίδιοι μάς πειράζουν, όταν χωριστούμε από τους ανθρώπους, όπως τον Κύριο στην έρημο(Ματθ. 4, 3-10). Και μέσω ανθρώπων, όταν ζούμε μαζί με τους ανθρώπους, όπως τον Κύριο μέσω των Φαρισαίων. Εμείς όμως, ατενίζοντας το πρότυπό μας, τον Κύριο, θα τους αποκρούσουμε και στις δύο περιπτώσεις.

14. Όταν ο νους αρχίζει να προσδεύει στην αγάπη του Θεού, τότε αρχίζει να τον πειράζει ο δαίμονας της βλασφημίας, και του υποβάλλει τέτοιους λογισμούς, τους οποίους κανένας άνθρωπος δε μπορεί να εφεύρει, παρά μόνο ο τεχνίτης της δουλειάς αυτής, ο διάβολος. Κι αυτό το κάνει από φθόνο εναντίον εκείνου που αγαπά το Θεό, για να τον φέρει σε απελπισία για τους λογισμούς του αυτούς, ώστε να μην τολμήσει να ξαναυψωθεί προς Αυτόν με τη συνηθισμένη του προσευχή. Τίποτε όμως απ' αυτό δεν ωφελείται ο κακούργος, αλλά μάλλον μάς κάνει πιο στερεούς. Γιατί όταν μας πολεμά και τον αντιπολεμούμε, γινόμαστε πιο έμπειροι και πιο γνήσιοι στην αγάπη του Θεού. Η ρομφαία του ας μπει στην καρδιά του και ας συντριβούν τα τόξα του(Ψαλμ. 36, 15).

15. Ο νους όταν ασχολείται με τα ορατά, τα νοεί όπως είναι στη φύση τους δια μέσου της αισθήσεως. Και βέβαια, ούτε ο νους είναι κακό, ούτε η κατά φύση νόηση, ούτε τα πράγματα, ούτε η αίσθηση. Επειδή αυτά είναι έργα του Θεού. Ποιο είναι λοιπόν το κακό; Είναι φανερό ότι είναι το πάθος που εισέρχεται στην κατά φύση νόηση, και το οποίο μπορεί να μην υπάρχει στα διάφορα νοήματα, αν ο νους είναι άγρυπνος.

16. Πάθος είναι μία κίνηση της ψυχής έξω από τη φυσική της κατάσταση ή προς μια αγάπη παράλογη, ή προς ένα μίσος άκριτο για κάποιον ή για κάτι από τα αισθητά. Παράλογη είναι η αγάπη λ.χ. για φαγητά ή για γυναίκα ή για χρήματα ή για δόξα περαστική ή για κάτι άλλο από τα αισθητά πράγματα, ή προς κάποιον που εξασφαλίζει τα παραπάνω. Μίσος άκριτο είναι λ.χ. είτε για κάτι απ' όσα προείπαμε, είτε εναντίον κάποιου εξαιτίας αυτών.

17. Κακία πάλι είναι η εσφαλμένη κρίση των νοημάτων, την οποία ακολουθεί η κακή χρήση των πραγμάτων. Π.χ. στην περίπτωση της γυναίκας, η ορθή κρίση για τη σαρκική επαφή, είναι η γέννηση παιδιών. Εκείνος λοιπόν που απέβλεψε στην ηδονή, έσφαλλε στην κρίση του, γιατί θεώρησε το μη καλό ως καλό. Αυτός λοιπόν κάνει κακή χρήση της γυναίκας, όταν έρχεται σ' επαφή μαζί της. Παρόμοια συμβαίνει και με τα άλλα πράγματα και νοήματα.

18. Όταν οι δαίμονες βγάλουν το νου σου από τη σωφροσύνη και τον περικυκλώσουν με τους

λογισμούς της πορνείας, τότε λέγε με δάκρυα στον Κύριο: «Αφού με έβγαλαν έξω, με περικύκλωσαν(Ψαλμ. 16, 11). Εσύ που είσαι η αγαλλίασή μου, γλύτωσέ με από αυτούς που με κύκλωσαν»(Ψαλμ. 31, 7). Και θα σωθείς.

19. Ο δαίμονας της πορνείας είναι δυνατός και επιτίθεται με σφοδρότητα σ' αυτούς που αγωνίζονται εναντίον αυτού του πάθους, και μάλιστα σ' όσους δεν προσέχουν στο θέμα της τροφής και συναναστρέφονται με γυναίκες. Γιατί εξαπατώντας με τρόπο το νου με την απαλότητα της ηδονής, εμφανίζεται κατόπιν στην ώρα της ησυχίας και με τη μνήμη φλογίζει το σώμα και παρουσιάζει στο νου διάφορες μορφές. Έτσι τον παρακινεί να δώσει τη συγκατάθεσή του στην αμαρτία. Αν δε θέλεις να χρονίζονται αυτές οι μορφές μέσα σου, χρησιμοποίησε τη νηστεία, τους κόπους, την αγρυπνία και την καλή ησυχία με ακατάπαυστη και ένθερμη προσευχή.

20. Οι δαίμονες που ζητούν αδιάκοπα την ψυχή μας, την ζητούν με τους εμπαιθείς λογισμούς, για να την ρίξουν στην κατά διάνοια αμαρτία ή στην έμπρακτη. Όταν βρουν λοιπόν το νου να μην τους δέχεται, τότε θα ντραπούν και θα καταισχυθούν. Όταν τον δουν ν' ασχολείται με την πνευματική θεωρία, τότε θα υποχωρήσουν και θα καταντροπιαστούν ταχύτατα.

21. Εκείνος που ετοιμάζει το νου του προς τους ιερούς αγώνες και διώχνει από αυτόν τους εμπαιθείς λογισμούς, είναι αντίστοιχος με διάκονο. Εκείνος που φωτίζει το νου του με τη γνώση των όντων και εξαφανίζει από αυτόν την ψευδώνυμη γνώση, είναι αντίστοιχος με πρεσβύτερο. Κι εκείνος που τελειοποιεί το νου του, χρίοντάς τον με το άγιο μύρο της γνώσεως και προσκυνήσεως της Αγίας Τριάδας, είναι αντίστοιχος με επίσκοπο.

22. Οι δαίμονες εξασθενούν, όταν με την εργασία των εντολών περιορίζονται τα πάθη μας. Χάνονται όμως, όταν τα πάθη μας εξαφανίζονται τελείως με την απάθεια, αφού τότε δεν βρίσκουν αυτά που τους έφεραν μέσα στην ψυχή και την πολεμούσαν. Αυτό ίσως εννοεί και η φράση: «Θα εξασθενήσουν και θα χαθούν από μπροστά σου»(Ψαλμ. 9, 4).

23. Άλλοι άνθρωποι απέχουν από τα πάθη εξαιτίας ανθρώπινου φόβου. Άλλοι από κενοδοξία. Άλλοι για λόγους εγκράτειας. Άλλοι όμως, ελευθερώνονται από τα πάθη κατά θεϊκή απόφαση.

24. Όλοι οι λόγοι του Κυρίου, περιέχουν τούτα τα τέσσερα στοιχεία: τις εντολές, τα δόγματα, τις απειλές, τις υποσχέσεις. Και γι' αυτά υποφέρομε κάθε σκληραγωγία, δηλαδή νηστείες, αγρυπνίες, χαμαικοιτίες, κόπους και μόχθους σε διακονίες, ύβρεις, ατιμίες, βασανισμούς, θανάτους και τα όμοια. «Για τους λόγους Σου – λέει ο Δαβίδ – εγώ περπάτησα σκληρούς δρόμους»(Ψαλμ. 16, 4).

25. Ανταμοιβή της εγκράτειας είναι η απάθεια. Ανταμοιβή της πίστεως είναι η γνώση. Η απάθεια γεννά τη διάκριση, ενώ η γνώση την αγάπη προς τον Θεό.

26. Όταν ο νους κατορθώνει την πρακτική αρετή, προκόβει στη φρόνηση. όταν κατορθώνει τη θεωρητική, προκόβει στη γνώση. Ιδίωμα της πρώτης είναι να οδηγεί τον αγωνιστή σε διάκριση αρετής και κακίας, ενώ της θεωρητικής να οδηγεί αυτόν που μετέχει σ' αυτήν στους λόγους για τα ασώματα και τα σωματικά όντα. Και τότε γίνεται άξιος για τη θεολογική χάρη, όταν, περνώντας με

τα φτερά της αγάπης απ' όλα όσα έχουν λεχθεί, έρθει σε θεωρία και εξετάσει – όσο είναι δυνατό στον ανθρώπινο νου – το λόγο περί των ιδιοτήτων του Θεού, με τη βοήθεια του Πνεύματος.

27. Όταν πρόκειται να θεολογήσεις, μην αναζητήσεις τους λόγους που αφορούν στην ουσία του Θεού, γιατί δεν μπορεί να τους βρει νους ανθρώπου, αλλά και νους κάποιου από τα όντα που είναι μετά το Θεό. Αλλά να εξετάζεις, όσο είναι δυνατό, τους λόγους για τις ιδιότητες του Θεού, δηλαδή για την αιωνιότητά Του, την απειρία και απεριοριστία, την αγαθότητα, τη σοφία και τη δύναμή Του να δημιουργεί, να προνοεί και να κρίνει τα όντα. Μεταξύ των ανθρώπων, μέγας θεολόγος είναι εκείνος που ανακαλύπτει - έστω και λίγο – τους λόγους αυτούς.

28. Δυνατός άνθρωπος είναι εκείνος που ένωσε τη γνώση με την πράξη. Γιατί με την πράξη μαραίνει την επιθυμία και ημερώνει το θυμό, ενώ με την γνώση δίνει φτερά στο νου και υψώνεται προς το Θεό.

29. Όταν ο Κύριος λέει: «Εγώ και ο Πατέρας είμαστε ένα»(Ιω. 10, 30), εννοεί την ταυτότητα της ουσίας. Κι όταν πάλι λέει: «Εγώ είμαι στον Πατέρα κι ο Πατέρας σ' εμένα»(Ιω. 14, 11), φανερώνει ότι οι υποστάσεις είναι αχώριστες. Οι τριθεϊτες λοιπόν, που χωρίζουν τον Υιό από τον Πατέρα, πέφτουν σε διπλό γκρεμό. Όταν λένε ότι ο Υιός είναι αιώνιος όπως και ο Πατέρας, Τον χωρίζουν όμως από Αυτόν, αναγκάζονται να πουν ότι δεν γεννήθηκε από τον Πατέρα και να πέσουν στην παραδοχή τριών Θεών και τριών αρχών. Όταν λένε ότι ο Υιός γεννήθηκε από τον Πατέρα, αλλά Τον χωρίζουν από Αυτόν, αναγκάζονται να πουν ότι δεν είναι αιώνιος όπως ο Πατέρας και να θέσουν στην εξουσία του χρόνου τον Κύριο των χρόνων. Γιατί, καθώς λέει ο μέγας Γρηγόριος, πρέπει και σε ένα Θεό να πιστεύουμε, και τις τρεις Υποστάσεις να ομολογούμε, και την κάθε μία με την ιδιότητά της. Γιατί, ναι μεν η θεότητα διαιρείται, αλλά αδιαιρέτως. και ενώνεται, αλλά διαιρετώς, όπως λέει ο ίδιος Γρηγόριος. Και για τούτο, είναι υπέρλογη και η διαίρεση και η ένωση. Γιατί, τι παράδοξο θα ήταν, αν όπως ο άνθρωπος με τον άνθρωπο, έτσι ενώνονταν και χωρίζονταν ο Υιός με τον Πατέρα και τίποτε περισσότερο;

30. Ο τέλειος στην αγάπη, που έφτασε στην ακρότητα της απάθειας, δεν γνωρίζει διαφορά δικού του και ξένου, ή δικής του και ξένης, ή πιστού και απίστου, ή δούλου και ελεύθερου, ή γενικά αρσενικού και θηλυκού. Αλλ' επειδή έχει γίνει ανώτερος από την τυρρανία των παθών και αποβλέπει στη μία ανθρώπινη φύση, όλους τους θεωρεί ίσους και έχει την ίδια διάθεση απέναντι όλων. Γιατί δεν υπάρχει γι' αυτόν Έλληνας και Ιουδαίος, ούτε αρσενικό και θηλυκό, ούτε δούλος και ελεύθερος, αλλά όλα και σε όλα ο Χριστός(Κολ. 3, 11).

31. Από τα πάθη που βρίσκονται μέσα στην ψυχή παίρνουν οι δαίμονες τις αφορμές και υποκινούν μέσα μας τους εμπαθείς λογισμούς. Κατόπιν πολεμούν με αυτούς το νου και τον βιάζουν να δώσει τη συγκατάθεσή του στην αμαρτία. Αφού νικηθεί, τον οδηγούν στην κατά διάνοια αμαρτία. και όταν αυτή συντελεσθεί, τον φέρνουν αιχμάλωτο στην πράξη. Κατόπιν, αυτοί που με τους λογισμούς ερήμωσαν την ψυχή, αποχωρούν μαζί με αυτούς, και μένει στο νου μόνο το είδωλο της αμαρτίας, για το οποίο λέει ο Κύριος: «Όταν δείτε το βδελυρό είδωλο της ερημώσεως να στέκεται σε τόπο άγιο – όποιος διαβάζει, ας εννοεί...»(Ματθ. 24, 15). Ας εννοεί ότι τόπος άγιος και ναός του Θεού είναι ο νους του ανθρώπου, μέσα στον οποίον οι δαίμονες, αφού ερημώσουν με τους

εμπαθείς λογισμούς την ψυχή, τοποθετούν το είδωλο της αμαρτίας. Ότι και ιστορικά έγιναν αυτά, κανείς από εκείνους που διάβασαν τον Ιώσηπο, δεν αμφιβάλλει. Πλην μερικοί λένε ότι αυτά θα γίνουν και κατά την εποχή του Αντιχρίστου.

32. Τρία πράγματα είναι εκείνα που μας παρακινούν στα καλά: τα φυσικά σπέρματα, οι άγιοι άγγελοι και η αγαθή προαίρεση. Φυσικά σπέρματα εννοώ το εξής: όταν αυτό που θέλομε να μας κάνουν οι άνθρωποι, το κάνομε κι εμείς σ' αυτούς(Λουκ. 6, 31). ή όταν δούμε κανέναν σε στενοχώρια ή σε ανάγκη και εκ φύσεως τον ελεούμε. Οι άγιοι άγγελοι μάς παρακινούν όταν, βαδίζοντας για κάποιο καλό πράγμα, βρούμε βοήθεια καλή και προχωρήσομε. Και η αγαθή προαίρεση, όταν διακρίνομε το καλό από το κακό και προτιμούμε το καλό.

33. Τρία πάλι είναι εκείνα που μάς παρακινούν στα κακά: τα πάθη, οι δαίμονες και η κακή προαίρεση. Τα πάθη, όπως όταν επιθυμούμε κάτι παράλογο. όπως π.χ. ένα φαγητό όχι στον ορισμένο του καιρό ή χωρίς ανάγκη, ή γυναίκα όχι για σκοπό τεκνογονίας ή όχι τη νόμιμη σύζυγο. Κι ακόμα όταν θυμώνομε ή λυπούμαστε άδικα. π.χ. εναντίον εκείνου που μάς προξένησε ατιμία ή ζημία. Οι δαίμονες, όπως όταν καιροφυλακτούν να μας βρουν σε αμέλεια και τότε ξαφνικά μας επιτίθενται και κινούν εναντίον μας τα πιο πάνω πάθη και τα όμοια. Και η κακή προαίρεση, όπως όταν, ενώ ξέρομε το καλό, προτιμούμε το κακό.

34. Ο μισθός των κόπων της αρετής είναι η απάθεια και η γνώση. Αυτές γίνονται πρόξενοι της βασιλείας των ουρανών, όπως αντιθέτως τα πάθη και η άγνοια προξενούν την αιώνια κόλαση. Εκείνος λοιπόν που κοπιάζει για ανθρώπινη δόξα και όχι για το αληθινό καλό, ακούει από τη Γραφή: «Ζητάτε και δεν παίρνετε, επειδή ζητάτε με κακό σκοπό»(Ιακ. 4, 3).

35. Υπάρχουν πολλά φύσει καλά που κάνουν οι άνθρωποι, τα οποία δεν είναι καλά για κάποια αιτία. π.χ. η νηστεία, η αγρυπνία, η προσευχή, η ψαλμωδία, η φιλοξενία, είναι φύσει καλά έργα, αλλ' όταν γίνονται από κενοδοξία, δεν είναι καλά.

36. Για όλα όσα κάνομε, ο Θεός εξετάζει το σκοπό, αν τα κάνομε γι' Αυτόν ή από άλλη αιτία.

37. Όταν η Γραφή μάς λέει: «Συ θα αποδώσεις στον καθένα κατά τα έργα του»(Ψαλμ. 61, 13), δεν εννοεί ότι ο Θεός ανταμείβει τα έργα που γίνονται έξω από τον ορθό σκοπό, αν και φαίνονται καλά, αλλά μόνον εκείνα που γίνονται σύμφωνα με τον ορθό σκοπό. Γιατί η κρίση του Θεού δεν αποβλέπει στα έργα, αλλά στο σκοπό για τον οποίο γίνονται τα έργα.

38. Ο δαίμονας της υπερηφάνειας έχει διπλή πονηρία. ή πείθει τον μοναχό να αποδίδει στον εαυτό του τα κατορθώματα και όχι στο Θεό, ο οποίος είναι και χορηγός των καλών και βοηθός για την κατόρθωσή τους, ή, αν δεν πείθεται σ' αυτό, του υποβάλλει την ιδέα να εξευτελίζει τους πιο ατελείς από τους αδελφούς μοναχούς. Αγνοεί όμως αυτός που υποβάλλεται, ότι ο δαίμονας προσπαθεί να τον πείσει να αρνηθεί την βοήθεια του Θεού. Αν δηλαδή τους εξευτελίζει εκείνους, γιατί δεν μπόρεσαν να πραγματοποιήσουν την αρετή όπως αυτός, τότε παραδέχεται ότι αυτός με την δική του δύναμη την κατόρθωσε, πράγμα αδύνατο, αφού ο Κύριος είπε: «Χωρίς εμένα δεν μπορείτε να κάνετε τίποτε»(Ιω. 15, 5). Γιατί όταν η δική μας ασθένεια κινηθεί προς τα καλά, χωρίς τον Χορηγό

των καλών, δεν μπορεί να τα ολοκληρώσει.

39. Εκείνος που γνώρισε την ασθένεια της ανθρώπινης φύσεως, αυτός δοκίμασε τη θεία δύναμη. Και επειδή άλλα έχει κατορθώσει κι άλλα επιδιώκει να κατορθώσει με τη θεία δύναμη, δεν εξευτελίζει ποτέ κανένα άνθρωπο. Γιατί γνωρίζει ότι όπως βοήθησε ο Θεός τον ίδιο και τον ελευθέρωσε από πολλά και φοβερά πάθη, έτσι είναι σε θέση να βοηθήσει και όλους, όταν θέλει και μάλιστα εκείνους που αγωνίζονται γι' Αυτόν. αν και για λόγους που μόνος Εκείνος γνωρίζει, δεν τους ελευθερώνει όλους μαζί από τα πάθη, αλλά ξεχωριστά, ως αγαθός και φιλάνθρωπος γιατρός, ελευθερώνει τον καθένα που προσπαθεί.

40. Όταν σταματούν να ενεργούν τα πάθη, ή γιατί κόπηκαν οι αιτίες τους ή γιατί οι δαίμονες υποχωρούν από δόλο, τότε εμφανίζεται η υπερήφανεια.

41. Σχεδόν κάθε αμαρτία γίνεται για χάρη ηδονής, και η εξάλειψή της γίνεται με την κακοπάθεια και τη λύπη που προξενούνται είτε θεληματικά με τη μετάνοια, είτε με τρόπο που οικονομεί η θεία πρόνοια. Γιατί αν ανακρίναμε τον εαυτό μας, δεν θα καταδικαζόμαστε από το Θεό. και όταν δοκιμαζόμαστε από τον Κύριο με θλίψεις, μας παιδαγωγεί για να μην κατακριθούμε μαζί με τον κόσμο(Α' Κορ. 11, 31-32).

42. Όταν σου έρθει αναπάντεχος πειρασμός, μην κατηγορείς εκείνον από τον οποίο προήλθε, αλλά εξέταζε το γιατί σου ήρθε, και θα βρεις διόρθωση. Επειδή είτε από εκείνον, είτε από άλλον, σου έπρεπε να το πεις το πικρό ποτήρι της κρίσεως του Θεού.

43. Ακριβώς επειδή είσαι κακότροπος, μην αρνείσαι την κακοπάθεια, για να ταπεινωθείς με αυτήν και να ξεράσεις την υπερηφάνεια.

44. Άλλοι πειρασμοί φέρνουν στους ανθρώπους ηδονές, άλλοι λύπες, άλλοι σωματικούς πόνους. Και ανάλογα με την αιτία των παθών που βρίσκεται στην ψυχή, επιβάλλει και το φάρμακο ο Γιατρός των ψυχών με την κρίση Του.

45. Οι πειρασμοί σε άλλους στέλνονται από το Θεό για την εξάλειψη αμαρτημάτων που έχουν ήδη γίνει, σε άλλους για αμαρτήματα που τώρα γίνονται, και σε άλλους για να τους εμποδίσουν από αμαρτήματα που πρόκειται να γίνουν στο μέλλον. Εκτός βέβαια από εκείνους τους πειρασμούς που στέλνονται για να δοκιμαστεί κάποιος, όπως στην περίπτωση του Ιώβ.

46. Ο φρόνιμος άνθρωπος, επειδή αναλογίζεται τη θεραπευτική ενέργεια της κρίσεως του Θεού, υπομένει ευχαρίστως τις συμφορές που του επέρχονται και σκέφτεται ότι κανένας άλλος δεν είναι αίτιός τους παρά μόνο οι αμαρτίες του. Ο ανόητος όμως, επειδή δε γνωρίζει τη σοφότερη πρόνοια του Θεού, όταν αμαρτάνει και τιμωρείται, θεωρεί ως αιτίους των συμφορών του ή το Θεό, ή τους ανθρώπους.

47. Υπάρχουν μερικά μέσα που σταματούν την πρόοδο των παθών και δεν τα αφήνουν να μεγαλώσουν. και άλλα που οδηγούν στην ελάττωσή τους και τα περιορίζουν. Η νηστεία, για

παράδειγμα, ο κόπος και η αγρυπνία δεν αφήνουν την επιθυμία να αυξηθεί. Η αναχώρηση όμως και η θεωρία, η προσευχή και ο έρωτας προς τον Θεό την ελαττώνουν και την οδηγούν στην εξαφάνιση. Το ίδιο συμβαίνει με τον θυμό. Η μακροθυμία, η αμνησικακία και η πραότητα σταματούν τον θυμό και δεν τον αφήνουν να μεγαλώνει, ενώ η αγάπη, η ελεημοσύνη, η καλωσύνη και η φιλανθρωπία, οδηγούν στην ελάττωση του θυμού.

48. Εκείνου που ο νους είναι πάντοτε κοντά στο Θεό, αυτού και η επιθυμία αυξήθηκε πάρα πολύ κι έγινε θείος έρωτας και το θυμικό ολόκληρο μεταβλήθηκε σε θεία αγάπη. Γιατί ο νους, με την πολύκαιρη μέθεξη της θείας ελλάμψεως, αφού έγινε όλος φωτεινός, και το παθητικό μέρος του αφού το υπέταξε σφιχτά στον εαυτό του, το μετέβαλε – όπως είπα – σε ακατάληπτο θείο έρωτα και ακατάπαυστη αγάπη και το έφερε εξ ολοκλήρου από τα επίγεια προς το Θείο.

49. Εκείνος που δεν φθονεί, μήτε οργίζεται, μήτε μνησικακεί εναντίον αυτού που τον λύπησε, δε σημαίνει ότι ήδη έχει οπωσδήποτε και αγάπη προς αυτόν. Γιατί μπορεί και χωρίς να αγαπά, να μην ανταποδίδει κακό στο κακό, λόγω της εντολής(Ρωμ. 12, 17). δεν μπορεί όμως εξάπαντος και να ανταποδώσει καλό στο κακό αβίαστα. Γιατί το να ευεργετεί κανείς με όλη του την καρδιά όσους τον μισούν, είναι ιδίωμα μόνο της τέλει πνευματικής αγάπης.

50. Εκείνος που δεν αγαπά κάποιον, δεν σημαίνει ότι και τον μισεί οπωσδήποτε. ούτε πάλι εκείνος που δεν μισεί, οπωσδήποτε αγαπά, αλλά μπορεί να είναι σε μια μέση κατάσταση, ούτε να αγαπά, ούτε να μισεί. Την αγαπητική διάθεση την προξενούν μόνο οι πέντε τρόποι που αναφέρονται στο ένατο κεφάλαιο αυτής της εκατοντάδας. ο αξιόπαινος, ο μέσος και οι αξιοκατηγόρητοι.

51. Όταν δεις το νου σου να απασχολείται με ευχαρίστηση με τα υλικά και να καταγίνεται με τα νοήματά τους, να γνωρίζεις ότι μάλλον τα υλικά αγαπάς παρά το Θεό. «Γιατί όπου είναι ο θησαυρός σας, λέει ο Κύριος, εκεί θα είναι και η καρδιά σας»(Ματθ. 6, 21).

52. Ο νους που ενώνεται με το Θεό και παραμένει σ' Αυτόν με προσευχή και αγάπη, γίνεται σοφός και αγαθός και δυνατός και φιλάνθρωπος και ελέημων και μακρόθυμος, και με μια λέξη έχει επάνω του όλα τα θεία ιδιώματα. Όταν όμως απομακρύνεται από το Θεό, ή γίνεται κτηνώδης, καθώς γίνεται φιλήδονος, η θηριώδης, μαχόμενος για τα υλικά με τους ανθρώπους.

53. Κόσμο ονομάζει η Γραφή τα υλικά πράγματα. Και κοσμικοί είναι εκείνοι που απασχολούν το νου τους με αυτά, και σ' αυτούς λέει επιτιμητικά: «Μην αγαπάτε τον κόσμο, μήτε όσα είναι του κόσμου. Η επιθυμία της σάρκας και η επιθυμία των ματιών και η αλαζονεία του πλούτου, όλα αυτά δεν προέρχονται από το Θεό, αλλά από τον κόσμο κ.λ.π.»(Α' Ιω. 2, 15-16).

54. Μοναχός είναι εκείνος που απομάκρυνε το νου του από τα υλικά πράγματα και είναι αφοσιωμένος στο Θεό με εγκράτεια, αγάπη, ψαλμωδία και προσευχή.

55. Ο πρακτικός – αυτός που καλλιεργεί τις πρακτικές αρετές – είναι νοητός κτηνοτρόφος. Γιατί τα ηθικά κατορθώματα έχουν θέση κτηνών. Γι' αυτό έλεγε ο Ιακώβ: «Οι δούλοι σου είναι κτηνοτρόφοι»(Γεν. 46, 34). Ο γνωστικός είναι βοσκός προβάτων. Γιατί οι λογισμοί παρομοιάζονται

με πρόβατα που τα βόσκει ο νους στα όρη των θεωριών. Γι' αυτό και κάθε βοσκός προβάτων είναι βδέλυγμα για τους Αιγυπτίους(Γεν. 46, 34), δηλαδή τις δαιμονικές δυνάμεις.

56. Ο φαύλος νους, όταν το σώμα κινείται μέσω των αισθήσεων στις επιθυμίες και τις ηδονές του, το ακολουθεί και συγκατατίθεται στις φαντασίες και τις ορμές του. Ενώ ο ενάρτεος νους εγκρατεύεται και συγκρατεί τον εαυτό του από τις εμπαιθείς φαντασίες και ορμές και μάλλον φροντίζει να καλυτερεύσει αυτές τις κινήσεις του.

57. Από τις αρετές, άλλες είναι σωματικές, άλλες ψυχικές. Σωματικές είναι η νηστεία, η αγρυπνία, η χαμαικοιτία, η διακονία, το εργόχειρο που κάνουμε για να μην επιβαρύνουμε άλλους ή για να μπορούμε να ελεούμε κ.τ.λ. Ψυχικές αρετές είναι η αγάπη, η μακροθυμία, η πραότητα, η εγκράτεια, η προσευχή κλπ. Αν λοιπόν από κάποια ανάγκη ή περίπτωση σωματική, π.χ. αρρώστια ή κάτι παρόμοιο, μας συμβεί να μην μπορούμε να εκτελέσουμε τις σωματικές αρετές που αναφέραμε παραπάνω, έχουμε συγχώρηση από τον Κύριο, που γνωρίζει και τις αιτίες. Αν όμως δεν εκτελούμε τις ψυχικές αρετές, δεν θα έχουμε καμιά απολογία, γιατί δεν υπάρχει καμιά ανάγκη που να δικαιολογεί τη μη εκτέλεσή τους.

58. Η αγάπη προς το Θεό πείθει εκείνον που την έχει να καταφρονεί κάθε ηδονή που είναι περαστική, και κάθε κόπο και λύπη. Ας σε πείσουν όλοι οι άγιοι, οι οποίοι τόσα έπαθαν για τον Χριστό.

59. Πρόσεχε τον εαυτό σου από την μητέρα των κακών, τη φιλαυτία, η οποία είναι η παράλογη αγάπη του σώματος. Από αυτή γεννιούνται, μοιάζοντας εύλογοι, οι πρώτοι και εμπαιθείς και γενικότατοι τρεις μανιώδεις λογισμοί, της γαστριμαργίας, της φιλαργυρίας και της κενοδοξίας, ξεκινώντας από την ανυπέβλητη τάχα ανάγκη του σώματος, κι από αυτούς γεννιέται όλος ο κατάλογος των κακών. Πρέπει λοιπόν, όπως είπαμε, να προσέχομε και να την πολεμούμε με μεγάλη νήψη. Και όταν αφανιστεί η φιλαυτία, αφανίζονται μαζί της και όλα όσα γεννιούνται απ' αυτήν.

60. Το πάθος της φιλαυτίας υποβάλλει στο μοναχό να λυπάται το σώμα του και να του χορηγεί τροφή πέρα απ' όσο πρέπει, δήθεν για να μην ασθενήσει, και έτσι παρασύρεται σιγά σιγά και πέφτει στο βάραθρο της φιληδονίας. στον κοσμικό, από το άλλο μέρος υποβάλλει να φροντίζει πως να ικανοποιεί τις επιθυμίες του.

61. Η κορυφαία κατάσταση της προσευχής είναι, όπως λένε, το να αποξενωθεί ο νους από την σάρκα και τον κόσμο και να γίνει άυλος τελείως και ασχημάτιστος την ώρα της προσευχής. Εκείνος λοιπόν που διατηρεί ακέραιη αυτή την κατάσταση, αυτός πράγματι προσεύχεται αδιαλείπτως(Α' Θεσ. 5, 17).

62. Όπως το σώμα όταν πεθαίνει, χωρίζεται οπωσδήποτε από τον κόσμο, έτσι και η ψυχή, όταν πεθαίνει μελετώντας την κορυφαία εκείνη κατάσταση της προσευχής, χωρίζεται από όλα τα νοήματα του κόσμου. Γιατί αν δεν πεθάνει αυτόν τον θάνατο, δεν είναι δυνατόν να βρεθεί και να ζήσει μαζί με το Θεό.

63. Κανένας να μη σε εξαπατήσει, μοναχέ, ότι μπορείς να σωθείς, αν είσαι υποδουλωμένος στην ηδονή και την κενοδοξία.

64. Όπως το σώμα αμαρτάνει με τα υλικά πράγματα, και υπάρχουν οι σωματικές αρετές για να το παιδαγωγούν ώστε να σωφρονεί, έτσι και ο νους αμαρτάνει με τα εμπαθή νοήματα, έχει όμως και αυτός τις ψυχικές αρετές να τον παιδαγωγούν ώστε, βλέποντας καθαρά και χωρίς πάθος τα πράγματα, να σωφρονεί.

65. Όπως τις ημέρες τις διαδέχονται οι νύχτες και τα καλοκαίρια οι χειμώνες, έτσι την κενοδοξία και την ηδονή τις διαδέχονται λύπες και πόνοι, είτε κατά το παρόν, είτε στο μέλλον.

66. Δεν είναι δυνατόν εκείνος που αμάρτησε να ξεφύγει την μέλλουσα κρίση, αν δεν υπομείνει εδώ θεληματικούς κόπους ή ακούσιες θλίψεις.

67. Λένε ότι για πέντε αιτίες ο Θεός παραχωρεί να πολεμούμαστε από τους δαίμονες. Πρώτη αιτία είναι, καθώς μας πολεμούν και πολεμούμε και εμείς εναντίον τους, να αποκτήσουμε την διάκριση της αρετής και της κακίας. Δεύτερη, να αποκτήσουμε την αρετή με πόλεμο και κόπο και έτσι να την έχουμε βέβαιη και σταθερή. Τρίτη, προσδεύοντας στην αρετή, να μην υπερηφανούμαστε, αλλά να μάθουμε να ταπεινοφρονούμε. Τέταρτη, αφού γνωρίσαμε με τα παθήματά μας την κακία, να τη μισήσουμε τελείως. Πέμπτη, ανώτερη απ' όλες, αφού αποκτήσουμε την απάθεια, να μην ξεχνάμε ούτε τη δική μας αδυναμία, ούτε τη δύναμη Εκείνου που μας βοήθησε.

68. Ο νους του πεινασμένου φαντάζεται ψωμί και του διψασμένου νερό. Έτσι και ο νους του γαστρίμαργου φαντάζεται ποικιλίες φαγητών. του φιλήδονου, μορφές γυναικών. του κενοδόξου, τις τιμές των ανθρώπων. του φιλάργυρου, τα κέρδη. του μνησικάκου, την εκδίκηση εκείνου που τον λύπησε. του φθονερού, την βλάβη του φθονουμένου. κι έτσι και στα υπόλοιπά πάθη. Γιατί ο νους σχηματίζει τα εμπαθή νοήματα όταν τον ενοχλούν τα πάθη, και όταν το σώμα είναι ξυπνητό, και όταν κοιμάται.

69. Όταν η επιθυμία αυξάνει τις αιτίες που προξενούν τις ηδονές, τότε και ο νους στον ύπνο έχει σχετικές φαντασίες. Όταν αυξάνει ο θυμός τις αιτίες του, ο νους βλέπει στον ύπνο εκείνα που προξενούν φόβο. Οι ακάθαρτοι δαίμονες όμως αυξάνουν τα πάθη ερεθίζοντάς τα και έχοντας συνεργό την αμέλειά μας. ενώ οι άγιοι άγγελοι τα περιορίζουν, παρακινώντας μας στην εργασία των εντολών.

70. Το επιθυμητικό μέρος της ψυχής, όταν ερεθίζονται συχνότερα, δημιουργεί μέσα στην ψυχή δυσκολομετακίνητη συνήθεια φιληδονίας. Και το θυμικό, όταν ταραάζεται συνεχώς, κάνει τον άνθρωπο δειλό και άνανδρο. Το πρώτο το θεραπεύει η επίμονη άσκηση νηστείας, αγρυπνίας και προσευχής. το δεύτερο, η καλωσύνη, η φιλανθρωπία, η αγάπη και η ευσπλαχνία.

71. Οι δαίμονες μάς πολεμούν ή με τα πράγματα ή με τα εμπαθή νοήματα αυτών των πραγμάτων. Με τα πράγματα πολεμούν εκείνους που κινούνται μέσα στα πράγματα, ενώ με τα νοήματα

εκείνους που έχουν χωριστεί από τα πράγματα.

72. Όσο πιο εύκολο είναι να αμαρτάνομε με τη διάνοια από το να αμαρτάνομε με την πράξη, τόσο βαρύτερος είναι ο πόλεμος που γίνεται με τα νοήματα, από τον πόλεμο με τα πράγματα.

73. Τα πράγματα είναι έξω από το νου, ενώ τα νοήματά τους σχηματίζονται μέσα στο νου. Από το νου λοιπόν εξαρτάται η καλή ή κακή χρήση των νοημάτων. Γιατί την εσφαλμένη χρήση των νοημάτων την ακολουθεί η άπρεπη χρήση των πραγμάτων.

74. Από τα εξής τρία δέχεται ο νους τα εμπαθή νοήματα: από την αίσθηση, την κράση του σώματος και από τη μνήμη. Από την αίσθηση, όταν, προσβάλλοντας αυτήν τα πράγματα, προς τα οποία έχουμε τα πάθη, κινούν το νου σε εμπαθείς λογισμούς. Με την κράση, όταν από ακόλαστη διατροφή ή από ενέργεια δαιμόνων ή από κάποια αρρώστια, αλλοιώνεται η κράση του σώματος και κινεί το νου πάλι σε λογισμούς εμπαθείς ή πορνικούς. Με τη μνήμη τέλος, όταν αυτή ξαναφέρει τα νοήματα των πραγμάτων προς τα οποία κάποτε είχαμε πάθος, και κινεί ομοίως το νου προς εμπαθείς λογισμούς.

75. Εκείνα που έδωσε ο Θεός να χρησιμοποιούμε, άλλα βρίσκονται στην ψυχή, άλλα στο σώμα, και άλλα γύρω από το σώμα. Στην ψυχή βρίσκονται οι ψυχικές δυνάμεις. Στο σώμα βρίσκονται τα αισθητήρια και τα λοιπά όργανα. Γύρω από το σώμα είναι οι τροφές, τα κτήματα, τα χρήματα και τα λοιπά. Το να μεταχειριστούμε λοιπόν αυτά, ή τα σχετικά με αυτά, καλώς ή κακώς, αυτό αποδεικνύει αν είμαστε ενάρετοι ή κακοί.

76. Εκείνα που βρίσκονται στη φύση των πραγμάτων, αναφέρονται ή στην ψυχή, ή στο σώμα, ή γύρω από το σώμα. Όσα αναφέρονται στην ψυχή είναι η γνώση και η άγνοια, η λήθη και η μνήμη, η αγάπη και το μίσος, η λύπη και η χαρά και τα λοιπά. Όσα αναφέρονται στο σώμα είναι η ηδονή και ο πόνος, η αίσθηση και η αναισθησία, η υγεία και η αρρώστια, η ζωή και ο θάνατος και τα όμοια. Γύρω από το σώμα είναι η απόκτηση τέκνων και η ατεκνία, ο πλούτος και η φτώχεια, η δόξα και η αφάνεια και τα λοιπά. Από αυτά, άλλα νομίζονται καλά από τους ανθρώπους κι άλλα κακά. Κανένα όμως απ' αυτά δεν είναι κακό από τον εαυτό του, αλλά ανάλογα με την χρήση τους γίνονται πράγματι κακά ή καλά.

77. Η γνώση είναι από τη φύση της καλή, όπως και η υγεία. αλλά τα αντίθετά τους ωφέλησαν πολλούς περισσότερο από ό,τι αυτά. Στους κακούς η γνώση δεν βγαίνει σε καλό, αν και φύσει είναι καλή. Ομοίως ούτε η υγεία, ούτε ο πλούτος, ούτε η χαρά, γιατί δεν τα χρησιμοποιούν για το συμφέρον της ψυχής. Άρα λοιπόν τους συμφέρουν τα αντίθετα. Επομένως ούτε τα αντίθετα είναι φύσει κακά, αν και νομίζονται κακά.

78. Μην κάνεις κακή χρήση των νοημάτων, για να μην κάνεις κατ' ανάγκην κακή χρήση και των πραγμάτων. Γιατί αν δεν αμαρτήσει κανείς πρώτα με την διάνοια, δεν θα αμαρτήσει ποτέ με την πράξη.

79. Εικόνα του χοϊκού ανθρώπου είναι οι βασικές κακίες, δηλαδή η αφροσύνη, η δειλία, η

ακολασία, η δειλία, η ακολασία, η αδικία. Εικόνα του επουρανίου, οι βασικές αρετές, δηλαδή η φρόνηση, η ανδρεία, η σωφροσύνη, η δικαιοσύνη. Αλλά καθώς φορέσαμε την εικόνα του χοϊκού, ασ φορέσαμε και την εικόνα του επουρανίου(Α΄ Κορ. 15, 49).

80. Αν θέλεις να βρεις την οδό που οδηγεί στην αιώνια ζωή, ζήτα την σε αυτή την Οδό που είπε: «Εγώ είμαι η οδός και η θύρα και η αλήθεια και η ζωή»(Ιω. 10, 7. 14, 6), και εκεί θα την βρεις. Αλλά ζήτα την με πολύ μεγάλο κόπο, γιατί είναι λίγοι όσοι βρίσκουν αυτή την οδό(Ματθ. 7, 14), μην τυχόν και μείνεις έξω από τους λίγους και βρεθείς μαζί με τους πολλούς.

81. Για πέντε αιτίες η ψυχή παύει τις αμαρτίες: ή από το φόβο των ανθρώπων, ή από το φόβο της κρίσεως, ή για την μελλοντική ανταμοιβή, ή για την αγάπη του Θεού, ή τέλος, για την επίπληξη της συνειδήσεως.

82. Μερικοί λένε ότι δεν θα υπήρχε το κακό στον κόσμο, αν δεν υπήρχε κάποια άλλη δύναμη που μας τραβά σ' αυτό. Αυτή όμως δεν είναι τίποτε άλλο παρά η αμέλεια των φυσικών ενεργειών του νου. Γι' αυτό εκείνοι που έχουν επιμέλεια στις ενέργειες του νου, πράττουν πάντοτε τα καλά και ουδέποτε τα κακά. Αν λοιπόν θέλεις και συ, διώξε την αμέλεια και διώχνεις μαζί με αυτή και την κακία, που είναι η εσφαλμένη χρήση των νοημάτων, την οποία ακολουθεί η κακή χρήση των πραγμάτων.

83. Το φυσικό του λογικού μας είναι να υποτάσσεται στο θείο λόγο, αλλά και να εξουσιάζει το άλογο στοιχείο μέσα μας. Ας φυλαχθεί σε όλα αυτά η τάξη, και τότε ούτε το κακό θα υπάρχει στον κόσμο, ούτε η δύναμη που τραβάει σ' αυτό θα βρεθεί.

84. Οι λογισμοί είναι άλλοι απλοί, άλλοι σύνθετοι. Απλοί λογισμοί είναι οι απάθεις, σύνθετοι οι εμπάθεις, γιατί αποτελούνται από πάθος και νόημα. Και αφού είναι έτσι, μπορούμε να δούμε πολλούς απλούς λογισμούς να ακολουθούν τους σύνθετους, όταν αυτοί αρχίζουν να κινούνται προς την κατά διάνοιαν αμαρτία. Ένα παράδειγμα με τον χρυσό. ήρθε στο νου κάποιου ένας λογισμός εμπάθης για το χρυσό, αυτός ένιωσε την παρόρμηση να τον κλέψει και έτσι αμάρτησε με το νου του. Μαζί με την μνήμη του χρυσού ήρθε και η μνήμη του πορτοφολιού και του χρηματοκιβωτίου και των λοιπών. Και ενώ η μνήμη του χρυσού ήταν σύνθετη (γιατί είχε το πάθος), η μνήμη του πορτοφολιού και του χρηματοκιβωτίου και των λοιπών ήταν απλή, γιατί δεν είχε ο νους προς αυτά πάθος. Και σε κάθε λογισμό συμβαίνει το ίδιο – και σε λογισμό κενοδοξίας και γυναίκας και σε όποιον άλλο. Γιατί δεν είναι απαραίτητα εμπάθεις όλοι οι λογισμοί που ακολουθούν τον εμπάθη λογισμό, όπως απέδειξε το παράδειγμα. Από αυτά λοιπόν μπορούμε να καταλάβουμε ποια είναι τα εμπάθη νοήματα και ποια όχι.

85. Μερικοί λένε ότι οι δαίμονες αγγίζουν στον ύπνο τα μόρια του σώματος και κινούν το πάθος της πορνείας. Κατοπιν, αφού κινηθεί το πάθος, φέρνει με τη μνήμη τη μορφή γυναίκας στο νου. Άλλοι λένε ότι φαίνονται στο νου με σχήμα γυναίκας και αφού αγγίσουν τα μόρια του σώματος, κινούν την όρεξη, και έτσι γίνονται οι φαντασίες. Άλλοι πάλι λένε ότι το πάθος που επικρατεί στο δαίμονα που πλησιάζει, κινεί το πάθος του ανθρώπου, και έτσι ανάβει η ψυχή για πονηρούς λογισμούς, και φέρνει με τη μνήμη τις μορφές στην επιφάνεια. Το ίδιο και σε άλλες εμπάθεις

φαντασίες. άλλοι λένε πως συμβαίνει έτσι, κι άλλοι αλλιώς. Ωστόσο με κανέναν από τους τρόπους που αναφέραμε δεν μπορούν οι δαίμονες να κινήσουν οποιοδήποτε πάθος, όταν έχει η ψυχή αγάπη και εγκράτεια, ούτε όταν το σώμα είναι ξυπνητό, ούτε όταν κοιμάται.

86. Άλλες από τις εντολές του νόμου είναι ανάγκη να τηρούμε και σωματικώς και πνευματικώς, άλλες μόνον πνευματικώς. Παράδειγμα. τα «ου μοιχεύσεις, ου φονεύσεις, ου κλέψεις»(Εξ. 20, 13-15) και τα όμοια, πρέπει να τα τηρούμε και σωματικώς και πνευματικώς, και πνευματικώς μάλιστα κατά τρεις τρόπους. Αλλά την περιτομή(Λευιτ. 12, 3), την τήρηση του σαββάτου(Εξ. 31, 13), το να σφάξομε τον αμνό και να φάμε τα άζυμα με πικρίδες(Εξ. 12, 8. 23, 5) και τα όμοια, μόνο πνευματικώς.

87. Τρεις γενικότερες ηθικές καταστάσεις υπάρχουν στους μοναχούς . Πρώτη, το να μην αμαρτάνει κανείς διόλου με την πράξη. Δεύτερη, να μην πολυκαιρίζουν στην ψυχή οι εμπαιθείς λογισμοί . Και τρίτη, το να βλέπει κανείς κατά διάνοια χωρίς πάθος τις μορφές των γυναικών και όσων τον λύπησαν.

88. Ακτήμων είναι εκείνος ο οποίος αρνήθηκε όλα τα υπάρχοντά του, και δεν έχει τίποτε επάνω στη γη, εκτός από το σώμα του. Και αφού έσπασε και τη σχέση προς το σώμα, εμπιστεύθηκε την φροντίδα του στο Θεό και στους ευσεβείς.

89. Από εκείνους που αποκτούν αγαθά, άλλοι τα αποκτούν απαθώς, γι' αυτό και όταν τα στερούνται, δεν λυπούνται. όπως είναι εκείνοι που δέχθηκαν με χαρά την αρπαγή των υπάρχόντων τους(Εβρ. 10, 34). Άλλοι τα αποκτούν εμπαιθώς, γι' αυτό και όταν πρόκειται να τα στερηθούν, γίνονται περίλυποι. όπως ο πλούσιος του Ευαγγελίου, ο οποίος έφυγε με πολλή λύπη(Ματθ. 19, 22). Και αν τα στερηθούν, λυπούνται μέχρι θανάτου. Άρα λοιπόν η στέρηση φανερώνει αν κάποιος είναι απαθής ή εμπαιθής.

90. Εκείνους που προσεύχονται με τελειότητα, τους πολεμούν οι δαίμονες, για να μην εντυπώνουν στο νου τους γυμνά τα νοήματα των πραγμάτων. Τους γνωστικούς – όσους έχουν πνευματική γνώση - , τους πολεμούν για να πολυκαιρίζουν σ' αυτούς οι εμπαιθείς λογισμοί. Τους πρακτικούς τους πολεμούν για να τους πείσουν να αμαρτήσουν με την πράξη. Με κάθε τρόπο αγωνίζονται οι άθλιοι εναντίον όλων για να χωρίσουν τους ανθρώπους από το Θεό.

91. Εκείνοι που στη ζωή αυτή γυμνάζονται από τη θεία Πρόνοια στην ευσέβεια, δοκιμάζονται με τους εξής πειρασμούς: ή με τη δωρεά αγαθών, όπως είναι η υγεία, η ομορφιά, η ευτεκνία, τα χρήματα, η δόξα και τα όμοια. ή με το χτύπημα από λυπηρά, όπως η στέρηση τέκνων και χρημάτων και δόξας. ή με όσα προκαλούν πόνο στο σώμα, π.χ. ασθένεια, βάσανα και τα λοιπά. Και προς τους πρώτους ο Κύριος λέει: «Όποιος δεν απαρνείται όλα τα υπάρχοντά του, δεν μπορεί να είναι μαθητής μου»(Λουκ. 14, 33). Προς τους δεύτερους και τους τρίτους: «Με την υπομονή σας θα κερδίσετε τις ψυχές σας»(Λουκ. 21, 19).

92. Τα εξής τέσσερα είναι, όπως λένε, που μεταβάλλουν την κράση του σώματος και έτσι προκαλούν στο νου λογισμούς, είτε εμπαιθείς είτε απαθείς: οι άγγελιοι, οι δαίμονες, το κλίμα και η

δίαιτα. Και οι άγγελοι, λένε, τη μεταβάλλουν με το λόγο, οι δαίμονες με την επαφή, το κλίμα με τις καιρικές αλλαγές, και η δίαιτα με τις ποιότητες των φαγητών, την αύξηση και την ελάττωσή τους. Εκτός από αυτά, η κράση του σώματος δέχεται αλλοιώσεις μέσω της μνήμης, της ακοής και της οράσεως, όπου πρώτα παθαίνει η ψυχή από τα λυπηρά ή χαροποιά που τη βρίσκουν. και πάσχοντας από αυτά η ψυχή, μεταβάλλει την κράση του σώματος, και έτσι προκαλεί στο νου λογισμούς.

93. Θάνατος κυρίως είναι ο χωρισμός από το Θεό, και κεντρί του θανάτου είναι η αμαρτία(Α΄ Κορ. 15, 56). Αυτό το κεντρί αφού δέχθηκε ο Αδάμ, εξορίστηκε από το δένδρο της ζωής, από τον παράδεισο και από το Θεό(Γεν. 3), και ήρθε σαν επακόλουθο κατ' ανάγκην ο θάνατος του σώματος. Ζωή πάλι κυρίως είναι Εκείνος που είπε: «Εγώ είμαι η ζωή»(Ιω. 11, 25). Αυτός με τη νέκρωσή Του επανέφερε το νεκρωμένο άνθρωπο στη ζωή.

94. Εκείνος που συγγράφει λόγους, το κάνει ή για τον εαυτό του ή προς ωφέλεια των άλλων, ή και για τα δύο, ή προς βλάβη μερικών ή για επίδειξη ή από κάποια ανάγκη.

95. «Τόπος χλόης» είναι η πρακτική αρετή. «Υδωρ αναπαύσεως»(Ψαλμ. 22, 2), η γνώση των δημιουργημάτων.

96. «Σκιά θανάτου» είναι η ανθρώπινη ζωή. Αν λοιπόν κανείς είναι μαζί με το Θεό και ο Θεός είναι μαζί Του, αυτός μπορεί να πει με βεβαιότητα: «Αν βαδίσω και μέσα στη σκιά του θανάτου, δε θα φοβηθώ το κακό, γιατί Εσύ είσαι μαζί μου»(Ψαλμ. 22, 4).

97. Ο καθαρός νους βλέπει ορθά τα πράγματα. Το γυμνασμένο λογικό φέρνει μπροστά του εκείνα που είδε. Η καθαρή ακοή τα δέχεται. Εκείνος που στερείται αυτά τα τρία, κατηγορεί αυτόν που διδάσκει ορθά.

98. Μαζί με το Θεό που βρίσκεται εκείνος που γνωρίζει την Αγία Τριάδα και τη δημιουργία Της και την πρόνοια, και που το παθητικό μέρος της ψυχής το έκανε απαθές.

99. Η «ράβδος», λένε, σημαίνει την κρίση του Θεού, και η «βακτηρία» την πρόνοιά Του. Εκείνος λοιπόν που απόκτησε την γνώση αυτών των δύο, μπορεί να λέει: «Η ράβδος σου και η βακτηρία σου, αυτές με παρηγόρησαν»(Ψαλμ. 22, 4).

100. Όταν ο νους γυμνωθεί από τα πάθη και καταφωτίζεται από την θεωρία των όντων, τότε μπορεί να ενωθεί με το Θεό και να προσεύχεται όπως πρέπει.

ΤΡΙΤΗ ΕΚΑΤΟΝΤΑΔΑ ΤΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ ΠΕΡΙ ΑΓΑΠΗΣ

1. Η χρησιμοποίηση των πραγμάτων και των νοημάτων που στηρίζεται στον ορθό λόγο, προξενεί

σωφροσύνη και γνώση. Η άλογη, χρησιμοποίησή τους προξενεί ακολασία, μίσος και άγνοια.

2. «Εστρώσες μπροστά μου τραπέζι κλπ.»(Ψαλμ. 22, 5). Το τραπέζι εδώ σημαίνει την πρακτική αρετή, γιατί αυτή ετοιμάστηκε από τον Χριστό κατά πρόσωπο αυτών που μας θλίβουν. Το λάδι που λιπαίνει το νου σημαίνει τη θεωρία των δημιουργημάτων. Το ποτήρι του Θεού σημαίνει τη γνώση του Θεού, ενώ το «έλαιο» Αυτού σημαίνει το Λόγο του Θεού και Θεό. Γιατί Αυτός με την ενανθρώπησή Του, καταδιώκει καθημερινά μέχρις ότου πιάσει όλους εκίνους που θα σωθούν, όπως π.χ. τον Παύλο. Ο οίκος σημαίνει τη βασιλεία όπου καταλήγουν όλοι οι άγιοι. Και η «μακρότης των ημερών» σημαίνει την αιώνια ζωή.

3. Οι κακίες προέρχονται από την κακή χρήση των δυνάμεων της ψυχής, δηλαδή της λογιστικής και της επιθυμητικής. Της λογιστικής δυνάμεως κακή χρήση είναι η άγνοια και η αφροσύνη. Της θυμοειδούς και της επιθυμητικής είναι το μίσος και η ακολασία. Καλή χρήση τους είναι η γνώση και η φρόνηση, η αγάπη και η σωφροσύνη. Αν αυτό είναι αλήθεια, τότε κανένα κτίσμα του Θεού και δημιούργημα δεν είναι κακό.

4. Δεν είναι κακά τα φαγητά, αλλά η γαστριμαργία. ούτε η παιδοποιΐα, αλλά η πορνεία. ούτε τα χρήματα, αλλά η φιλαργυρία. ούτε η δόξα, αλλά η κενοδοξία. Αν είναι έτσι, κανένα από τα όντα δεν είναι κακό. κακό είναι η εσφαλμένη χρήση τους που οφείλεται στην αμέλεια του νου για την καλλιέργεια των φυσικών του δυνάμεων.

5. Το κακό που υπάρχει στους δαίμονες είναι θυμός παράλογος, ανόητη επιθυμία και απερίσκεπτη φαντασία, όπως λέει ο μακάριος Διονύσιος. Η παραλογία, η άνοια και η απερισκεψία στα λογικά όντα είναι στερήσεις του λογικού, του νου και της περισκέψεως. Οι στερήσεις όμως είναι μεταγενέστερες των έξεων. Άρα λοιπόν, υπήρχε καιρός, που οι δαίμονες είχαν λογικό και νου και ευλαβή περίσκεψη. Αν είναι έτσι, τότε οι δαίμονες δεν είναι φύσει κακοί, αλλά έχουν γίνει κακοί από κακή χρήση των φυσικών τους δυνάμεων.

6. Άλλα πάθη προκαλούν ακολασία, άλλα μίσος. Άλλα και ακολασία και μίσος.

7. Η πολυλογία και η πολυφαγία είναι αίτια της ακολασίας. Η φιλαργυρία και η κενοδοξία είναι αίτια τους μίσους προς τον πλησίον. Η μητέρα τους η φιλαυτία, είναι αίτια και των δύο.

8. Φιλαυτία είναι η προς το σώμα εμπαθής και παράλογη αγάπη, την οποία αντιμάχεται η αγάπη και η εγκράτεια. Εκείνος που έχει τη φιλαυτία, είναι φανερό ότι έχει όλα τα πάθη.

9. Κανένας δεν μίσησε την σάρκα του(Εφ. 5, 29), λέει ο Απόστολος, αλλά τη σκληραγωγεί και τη χρησιμοποιεί ως δούλη(Α΄ Κορ. 9, 27), μη παρέχοντάς της τίποτε άλλο παρά τροφές και ενδύματα(Α΄ Τιμ. 6, 8), κι απ' αυτά όσα της χρειάζονται για να ζει. Με αυτό τον τρόπο την αγαπά κανείς απαθώς και την τρέφει ως υπηρέτρια των θείων, και την περιποιείται δίνοντάς της μόνο όσα θεραπεύουν τις ανάγκες της.

10. Όποιον αγαπά κανείς, εκείνον βέβαια και περιποιείται πρόθυμα. Αν λοιπόν κανείς αγαπά τον

Θεό, πρόθυμα κάνει εκείνα που Του αρέσουν. Αν αγαπά τη σάρκα, κάνει πρόθυμα εκείνα που ευχαριστούν αυτήν.

11. Στο Θεό αρέσει η αγάπη, η σωφροσύνη, η θεωρία και η προσευχή. Στη σάρκα αρέσει η γαστριμαργία, η ακολασία και όσα αυξάνουν αυτά τα πάθη. Γι' αυτό όσοι είναι σαρκικοί, δεν μπορούν να αρέσουν στο Θεό(Ρωμ. 8, 8). Ενώ όσοι ανήκουν πράγματι στο Χριστό, σταύρωσαν τη σάρκα μαζί με τα πάθη και τις επιθυμίες(Γαλ. 5, 24).

12. Αν ο νους στραφεί προς το Θεό, έχει το σώμα δούλο του και δεν του παρέχει τίποτε παραπάνω από ό,τι χρειάζεται για να ζήσει. Αν όμως στραφεί προς τη σάρκα, υποδουλώνεται στα πάθη, και φροντίζει πως να ικανοποιεί πάντοτε τις κακές επιθυμίες της.

13. Αν θέλεις να νικήσεις τους πονηρούς λογισμούς, πρόσεχε τα πάθη και εύκολα τους διώχνεις από το νου σου. Στην περίπτωση της πορνείας για παράδειγμα, να νηστεύεις, να αγρυπνείς, να κοπιάζεις, να μένεις με τον εαυτό σου. Στην περίπτωση της οργής και της λύπης, να καταφρονείς την εκτίμηση και την καταφρόνηση των ανθρώπων και τα υλικά πράγματα. Στην περίπτωση της μνησικακίας, να προσεύχεσαι για κείνον που σε λύπησε. κι έτσι λυτρώνεσαι.

14. Μη συγκρίνεις τον εαυτό σου με τους πιο ασθενείς ανθρώπους, αλλά να αυξάνεις την αγάπη σου σύμφωνα με την εντολή(Ιω. 13, 34). Γιατί με την σύγκριση πέφτεις στον λάκκο της οϊήσεως, ενώ με την αύξηση της αγάπης ανεβαίνεις στο ύψος της ταπεινοφροσύνης.

15. Αν εφαρμόζεις πράγματι την εντολή της αγάπης προς τον πλησίον, μη δείξεις ποτέ σ' αυτόν πικρία για οποιοδήποτε πράγμα σε λύπησε. Διαφορετικά είναι φανερό ότι προτιμάς τα πρόσκαιρα από την αγάπη, και αυτά διεκδικώντας, πολεμάς εναντίον του αδελφού σου.

16. Ο χρυσός είναι ποθητός στους ανθρώπους όχι τόσο για την χρησιμότητά του, όσο γιατί πολλοί επιτυγχάνουν μ' αυτόν τις ηδονές.

17. Τρία είναι τα αίτια της αγάπης των χρημάτων, η φιληδονία, η κενοδοξία και η απιστία. Η απιστία είναι χειρότερη από τα άλλα δύο.

18. Ο φιλήδονος αγαπά τα χρήματα για να ζει με απολαύσεις. Ο κενόδοξος για να δοξαστεί με αυτά, και ο άπιστος για να τα κρύψει και να τα φυλάξει, επειδή φοβάται πείνα, γηρατειά, ασθένεια ή ξενιτεμό, και ελπίζει πιο πολύ στα χρήματα, παρά στο Θεό, το Δημιουργό όλης της κτίσεως που προνοεί και για τα πιο μικρά όντα.

19. Τέσσερις είναι εκείνοι που μαζεύουν χρήματα. οι τρεις που αναφέραμε, και τέταρτος ο οικονομικός (αυτός που οικονομεί τις ανάγκες των άλλων). Κι αυτός μόνο είναι φανερό ότι τα μαζεύει ορθά, για να βοηθεί πάντοτε καθένα στις ανάγκες του.

20. Όλοι οι εμπαιθείς λογισμοί, ή ερεθίζουν το επιθυμητικό μέρος της ψυχής, ή ταράζουν το θυμικό ή το λογιστικό. Και απ' αυτό συμβαίνει στο νου να εξασθενήσει προς την πνευματική θεωρία και

την ανύψωση έξω από τον κόσμο με την προσευχή. Γι' αυτό οφείλει ο μοναχός, και μάλιστα ο ησυχαστής, να προσέχει με ακρίβεια τους λογισμούς του, για να γνωρίζει τις αιτίες τους και να τις κόβει. Και τις γνωρίζει ως εξής: για παράδειγμα ερεθίζουν το επιθυμητικό μέρος της ψυχής οι εμπαιθείς ενθυμήσεις των γυναικών. Αιτία τους είναι η κατάχρηση φαγητών και ποτών και η συχνή και χωρίς λόγο συναναστροφή με γυναίκες. Τα αντίδοτα γι' αυτές τις ενθυμήσεις είναι η πείνα, η δίψα, η αγρυπνία και η αναχώρηση από τον κόσμο. Το θυμικό πάλι το ταράζουν οι εμπαιθείς ενθυμήσεις εκείνων που μας λύπησαν, και αιτία είναι η φιληδονία, η κενοδοξία και η φιλουλία. Γιατί γι' αυτά λυπάται ο εμπαιθής, ή επειδή στερήθηκε ή επειδή δεν πέτυχε. Τις ενθυμήσεις αυτές τις κόβουν η καταφρόνηση και ο εξευτελισμός τους για χάρη της αγάπης του Θεού.

21. Γνωρίζει ο Θεός τον εαυτό Του και τα δημιουργήματά Του. Γνωρίζουν και οι αγγελικές δυνάμεις το Θεό, γνωρίζουν και όσα έχει δημιουργήσει, αλλά δεν γνωρίζουν το Θεό όπως Αυτός γνωρίζει τον εαυτό Του, ούτε τα δημιουργήματα Του όπως τα γνωρίζει ο Θεός.

22. Ο Θεός γνωρίζει τον εαυτό Του από την μακάρια ουσία Του. Τα δημιουργήματά Του τα γνωρίζει με την σοφία Του, με την οποία και μέσω της οποίας δημιούργησε τα πάντα. Οι αγγελικές όμως δυνάμεις γνωρίζουν το Θεό με την μετοχή των ενεργειών Του (ενώ Αυτός είναι πέρα από κάθε μετοχή), και τα δημιουργήματά Του με τη θεωρητική τους εξέταση.

23. Τα δημιουργήματα βρίσκονται έξω από το νου, αυτός δέχεται όμως μέσα του τη θεωρητική τους γνώση. Δεν συμβαίνει όμως το ίδιο με τον αιώνιο και άπειρο και απερίγραπτο Θεό, ο οποίος χάρισε στα όντα την ύπαρξη και την ευδαιμονία και την αιωνιότητα.

24. Η λογική και νοερή ουσία μετέχει στον Άγιο Θεό και με την ίδια την ύπαρξη, και με την ικανότητα για την αγαθή ύπαρξη, δηλαδή την αγαθότητα, τη σοφία και τη χάρη της αιώνιας υπάρξεως. Έτσι λοιπόν γνωρίζει το Θεό. Τα δημιουργήματά Του τα γνωρίζει με την κατανόηση, όπως είπαμε, της δημιουργικής σοφίας που παρατηρείται σ' αυτά, η οποία είναι στο νου ως απλή εικόνα, χωρίς υπόσταση.

25. Ο Θεός, αφού δημιούργησε τη λογική και νοερή ουσία, μετέδωσε σ' αυτή τέσσερις από τις θείες ιδιότητές Του, από άκρα αγαθότητα, οι οποίες συντηρούν, φυλάγουν και διασώζουν τα δημιουργήματα. Αυτές είναι: η ύπαρξη, η παντοτινή ύπαρξη, η αγαθότητα και η σοφία. Από αυτές, τις δύο πρώτες παραχώρησε στην ουσία, ενώ τις δύο άλλες, την αγαθότητα και τη σοφία, τις παραχώρησε στην ελευθερία να αποφασίζουν, με σκοπό, εκείνο που είναι Αυτός στην ουσία, να γίνει η λογική κτίση κατά μετουσίαν. Γι' αυτό και λέγεται ότι δημιουργήθηκε «κατ' εικόνα και ομοίωσιν Θεού» (Γεν. 1, 26). Και ως ον έγινε κατ' εικόνα του Όντος, και ως παντοτινό ον κατ' εικόνα του παντοτινά Όντος, αν και δεν είναι χωρίς αρχή όπως ο Θεός, είναι όμως χωρίς τέλος. Ως αγαθός είναι καθ' ομοίωσιν του Αγαθού, και ως σοφός, καθ' ομοίωσιν του Σοφού, έχοντας κατά χάρη τις ιδιότητες που ο Θεός έχει από τη φύση Του. Κατ' εικόνα Θεού είναι κάθε λογική φύση, ενώ καθ' ομοίωσιν Του μόνο οι αγαθοί και σοφοί.

26. Όλη η λογική και νοερή ουσία διαιρείται σε δύο. στην αγγελική και ανθρώπινη φύση. Και όλη η αγγελική φύση πάλι διαιρείται σε δύο γενικές προαιρέσεις και ομάδες: σε άγιες και άκαθαρτες,

δηλαδή στους αγίους αγγέλους και στους ακάθαρτους δαίμονες. Η ανθρώπινη φύση έχει διαιρεθεί σε δύο γενικές προαιρέσεις μόνο: σε ευσεβείς και ασεβείς.

27. Ο Θεός καθώς είναι αυτοϋπαρξη και αυτοαγαθότητα και αυτοσοφία ή μάλλον, για να πούμε όλη την αλήθεια, είναι και πάνω απ' όλες αυτές τις ιδιότητες, δεν έχει τίποτε απολύτως το αντίθετο σ' αυτές. Τα κτίσματα όμως, που έχουν στο σύνολό τους κατά μετοχή και χάρη την ύπαρξη, και τα λογικά και νοερά που έχουν επιπλέον και την ελευθερία για αγαθότητα και σοφία, έχουν αντίθετα. δηλαδή στην ύπαρξη έχουν αντίθετη τη μη ύπαρξη, και αντίθετα στην αγαθότητα και τη σοφία έχουν την κακία και την αγνωσία. Και το να υπάρχουν αυτά ή να μην υπάρχουν, είναι στην εξουσία του Δημιουργού. Το να μετέχουν όμως στην αγαθότητα και τη σοφία Του ή όχι, εξαρτάται από τη βούληση των λογικών κτισμάτων.

28. Οι Έλληνες σοφοί, λέγοντας ότι προαιωνίως συνυπάρχει με το Θεό η ουσία των όντων, και ότι μόνο οι ιδιότητές τους δέχτηκαν την ύπαρξη από Αυτόν, λένε ότι στην ουσία δεν υπάρχει τίποτε ενάντιο, και εναντίωση υπάρχει μόνο προς τις ιδιότητες. Εμείς όμως λέμε ότι μόνο η θεία ουσία δεν έχει τίποτε το αντίθετο, επειδή είναι αιώνια, άπειρη και χαρίζει την αιωνιότητα στα άλλα όντα. Ενώ στην ουσία των όντων είναι αντίθετο η ανυπαρξία, και είναι στην εξουσία του κυρίως Όντος το να υπάρχει αυτή αιώνια ή να μην υπάρχει. Επειδή όμως ο Θεός δεν ανακαλεί τα χαρίσματά Του (Ρωμ. 11,29) , γι' αυτό τα όντα και υπάρχουν πάντοτε και θα υπάρχουν, συγκρατούμενα από την παντοκρατορική δύναμη, αν και η ουσία τους έχει ως αντίθετο την ανυπαρξία, όπως είπαμε, γιατί από αυτήν ήρθε στην ύπαρξη, και εξαρτάται από την βούληση του Θεού το να υπάρχει αυτή ή να μην υπάρχει.

29. Όπως το κακό είναι στέρηση του αγαθού και η άγνοια είναι στέρηση της γνώσεως, έτσι και το μη ον είναι στέρηση του όντος. και στέρηση όχι του κυρίως Όντος – γιατί το Ον δεν περιέχει καμία εναντιότητα-, αλλά αυτού που είναι ον κατά μετοχή. Και οι στερήσεις του αγαθού και της γνώσεως προέρχονται από την κακή προαίρεση των δημιουργημάτων. Ενώ η στέρηση του όντος, της υπάρξεως, βρίσκεται στη βούληση του Δημιουργού, ο οποίος θέλει από αγαθότητα να υπάρχουν τα όντα και πάντοτε να ευεργετούνται από Αυτόν.

30. Όλα τα δημιουργήματα, άλλα είναι λογικά και νοερά και δέχονται ενάντιες ενέργειες, δηλαδή αρετή και κακία, γνώση και αγνωσία, και άλλα είναι διάφορα σώματα, που δημιουργήθηκαν από ενάντια μεταξύ τους στοιχεία, δηλαδή από γη, αέρα, φωτιά και νερό. Τα πρώτα είναι εντελώς ασώματα και άυλα, αν και μερικά από αυτά είναι ενωμένα με σώματα, ενώ τα άλλα έχουν σύσταση μόνο από ύλη και μορφή.

31. Όλα τα σώματα κατά φύση είναι ακίνητα. Κινούνται όμως από τη ψυχή. άλλα από λογική ψυχή, άλλα από άλογη, άλλα από αναισθητη.

32. Από τις ψυχικές δυνάμεις, η μία είναι θρεπτική, η άλλη φανταστική και παρορμητική, η άλλη λογιστική και νοητική. Τα φυτά μετέχουν μόνο στην πρώτη. Τα άλογα ζώα μετέχουν και στη δεύτερη, μαζί με την πρώτη. Οι άνθρωποι μετέχουν και στις τρεις. Και οι δύο πρώτες δυνάμεις είναι φθαρτές. ενώ η τρίτη είναι άφθαρτη και αθάνατη.

33. Οι αγγελικές δυνάμεις μεταδίδουν μεταξύ τους θείο φωτισμό, και στην ανθρώπινη φύση μεταδίδουν ή από την αρετή τους, ή από τη γνώση που έχουν. Η αρετή που μεταδίδουν είναι η θεομίμητη αγαθότητά τους, με την οποία και τον εαυτό τους, και τις όμοιές τους, και τις κατώτερές τους δυνάμεις ευεργετούν και τις κάνουν θεόμορφες. Από τη γνώση τους πάλι μεταδίδουν ή κάποια γνώση περί Θεού υψηλότερη – καθώς λέει η Γραφή: «Εσύ Κύριε, είσαι ο ύψιστος στους αιώνες»(Ψαλμ. 91, 9)-, ή κάποια βαθύτερη γνώση περί των ασωμάτων, ή ακριβέστερη περί των υλικών όντων, ή τελειότερη περί της θείας Πρόνοιας, ή σαφέστερη περί της κρίσεως.

34. Ακαθαρσία του νου είναι πρώτον η ψευδής γνώση. Δεύτερον, η άγνοια κάποιου από τα γενικά. εννοώ σε σχέση με τον ανθρώπινο νου, γιατί είναι ιδίωμα αγγέλου το να μην αγνοεί τίποτε από τα μερικά. Τρίτον, το να έχει εμπαιθείς λογισμούς. Τέταρτο, να συγκατατίθεται στην αμαρτία.

35. Ακαθαρσία της ψυχής είναι το να μην ενεργεί κατά φύση. Απ' αυτό γεννιούνται στο νου οι εμπαιθείς λογισμοί. Και ενεργεί κατά φύση, όταν οι παθητικές δυνάμεις της, δηλαδή ο θυμός και η επιθυμία, μένουν απαθείς κατά την προσβολή των πραγμάτων και των αντίστοιχων νοημάτων.

36. Ακαθαρσία του σώματος είναι η διάπραξη της αμαρτίας.

37. Αγαπά την ησυχία εκείνος που δεν επηρεάζεται από τα κοσμικά. Και αγαπά όλους τους ανθρώπους εκείνος που δεν αγαπά κάτι ανθρώπινο. Κι έχει γνώση του Θεού και των θείων εκείνος που δεν σκανδαλίζεται από άλλον, είτε για αμαρτίες είτε για συμπερασμούς από υποψίες.

38. Μεγάλο πράγμα να μην έχει κανείς πάθος προς τα πράγματα. Όμως πολύ μεγαλύτερο απ' αυτό είναι να μένει απαθής προς τα νοήματά τους.

39. Η αγάπη και η εγκράτεια κρατούν το νου απαθή και απέναντι των πραγμάτων και απέναντι των νοημάτων τους.

40. Ο νους του θεοφιλούς ανθρώπου δεν πολεμά εναντίον των πραγμάτων ούτε των νοημάτων τους, αλλά εναντίον των παθών που συνδέονται με τα νοήματα των πραγμάτων. Για παράδειγμα, δεν πολεμά εναντίον της γυναίκας ή εναντίον εκείνου που τον λύπησε, ούτε εναντίον των φαντασιών τους, αλλά εναντίον των παθών που συνδέονται με τις φαντασίες.

41. Όλος ο πόλεμος του μοναχού με τους δαίμονες, είναι να χωρίσει τα νοήματα από τα πάθη. Διαφορετικά δεν μπορεί να βλέπει τα πράγματα με απάθεια.

42. Άλλο είναι το πράγμα, άλλο το νόημα, και άλλο το πάθος. Και πράγμα είναι, για παράδειγμα, ο άνδρας, η γυναίκα, ο χρυσός κλπ. Νόημα είναι η απαθής ενθύμησή τους. Πάθος είναι ή φιλία παράλογη, ή μίσος ασυλλόγιστο κάποιου από τα προηγούμενα. Εναντίον λοιπόν του πάθους είναι η μάχη του μοναχού.

43. Νόημα εμπαιθείς είναι ένας λογισμός σύνθετος από πάθος και νόημα. Ας χωρίσουμε το πάθος

από το νόημα και θ' απομείνει ο λογισμός απαθής. Και θα τα χωρίσουμε, αν θέλομε, με την πνευματική αγάπη και την εγκράτεια.

44. Οι αρετές χωρίζουν το νου από τα πάθη, οι πνευματικές θεωρίες χωρίζουν το νου από τα απαθή νοήματα, ενώ η καθαρή προσευχή φέρνει το νου μπρος στον ίδιο το Θεό.

45. Οι αρετές είναι για την γνώση των δημιουργημάτων. Η γνώση για κείνον που την απόκτησε. Εκείνος που έχει την γνώση, την έχει για το Θεό, ο Οποίος γνωρίζεται χωρίς να γνωρίζομε πως, και γνωρίζει πέρα από κάθε γνώση.

46. Ο Θεός που είναι πέρα από κάθε πληρότητα, δεν έφερε στην ύπαρξη τα δημιουργήματα γιατί είχε ανάγκη από κάτι(Πραξ. 17, 25), αλλά για να απολαύσουν αυτά το Θεό μετέχοντάς Τον αναλόγως, και Αυτός για να ευφρανθεί για τα έργα Του(Ψαλμ. 103, 31), βλέποντάς τα να ευφραίνονται και να χορταίνουν αδιάκοπα από εκείνα που δε χορταίνονται.

47. Ο κόσμος έχει πολλούς φτωχούς στο πνεύμα, αλλά όχι όπως πρέπει. Και έχει πολλούς που πενθούν, αλλά από χρηματική ζημία ή θάνατο τέκνων. Έχει και πολλούς πράους, αλλά σε σχέση με τα ακάθαρτα πάθη. και πολλούς που πεινούν και διψούν αλλά για να αρπάζουν τα ξένα και να κερδίζουν με αδικία. Έχει και πολλούς ελεήμονες, αλλά προς το σώμα και σ' εκείνα που αφορούν το σώμα, και πολλούς καθαρούς στην καρδιά, αλλά για χάρη της κενοδοξίας. Έχει επίσης ειρηνοποιούς, αλλά που υποτάσσουν την ψυχή στο σώμα, και πολλούς που διώκονται, αλλά ως άτακτοι. επίσης πολλούς που ονειδίζονται, αλλά για αισχρά αμαρτήματα. Μακάριοι όμως είναι εκείνοι που ενεργούν έτσι και πάσχουν μόνο για τον Χριστό. Και γιατί είναι μακάριοι; Γιατί σ' αυτούς ανήκει η βασιλεία των Ουρανών και αυτοί είναι που θα δουν τον Θεό κλπ.(Ματθ. 5, 3-12). Ώστε δεν είναι μακάριοι επειδή ενεργούν έτσι και πάσχουν, γιατί και αυτοί που προαναφέραμε κάνουν το ίδιο, αλλά επειδή κάνουν και πάσχουν όλα αυτά για το Χριστό.

48. Σε ό,τι κάνομε, ζητείται από το Θεό ο σκοπός για τον οποίο το κάνομε, όπως πολλές φορές το είπαμε, αν δηλαδή το κάνομε γι' Αυτόν, ή για κάτι άλλο. Όταν λοιπόν θέλομε να κάνομε το αγαθό, να μην έχομε σκοπό την ανθρωπαρέσκεια, αλλά το Θεό, ώστε αποβλέποντας σ' Αυτόν, να τα κάνομε όλα γι' Αυτόν, για να μην υποφέρομε και τον κόπο, και χάνομε και την ανταμοιβή.

49. Κατά την ώρα της προσευχής διώξε από το νου σου και τα ψιλά νοήματα των ανθρώπινων πραγμάτων και κάθε θεωρία των δημιουργημάτων, για να μην φαντάζεσαι τα κατώτερα και ξεπέσεις από τον ασύγκριτα ανώτερο απ' όλα τα όντα.

50. Αν αγαπήσομε αληθινά τον Θεό, με την αγάπη αυτή διώχνομε τα πάθη. Η αγάπη προς Αυτόν είναι το να προτιμούμε Αυτόν από τον κόσμο, και την ψυχή από το σώμα, καταφρονώντας τα κοσμικά πράγματα και αφιερώνοντας όλο τον χρόνο μας σ' Αυτόν με εγκράτεια, αγάπη, προσευχή, ψαλμωδία και τα όμοια.

51. Αν αφοσιωθούμε στο Θεό για πολύ καιρό και φροντίζομε για τη θεραπεία του παθητικού μέρους της ψυχής, δε θα παρασυρθούμε πλέον από τις προσβολές των λογισμών, αλλά κατανοώντας με

μεγαλύτερη ακρίβεια τις αιτίες τους και κόβοντάς τις γινόμαστε πιο διορατικοί, ώστε να εκπληρώνεται σ' εμάς το ψαλμικό: «Το μάτι μου θα παρατηρήσει τους εχθρούς μου, και θ' ακούσει το αυτί μου αυτούς που ξεσηκώνονται δόλια εναντίον μου»(Ψαλμ. 91, 12).

52. Όταν βλέπεις το νου σου να αναστρέφεται με ευσέβεια και δικαιοσύνη μέσα στα νοήματα του κόσμου, να ξέρεις ότι και το σώμα σου παραμένει καθαρό και αναμάρτητο. Όταν όμως βλέπεις το νου σου να ασχολείται με κατά διάνοιαν αμαρτίες και δεν τον εμποδίζεις, να γνωρίζεις ότι και το σώμα σου δεν θα αργήσει να πέσει σ' αυτές.

53. Όπως το σώμα περιβάλλεται από τα πράγματα, έτσι και ο νους περιβάλλεται από τα νοήματα. Και όπως το σώμα πορνεύει με το σώμα της γυναίκας, έτσι και ο νους πορνεύει με το νόημα της γυναίκας, δια μέσου της φαντασίας του σώματός του, γιατί βλέπει τη μορφή του σώματός του κατά διάνοιαν ενωμένη με τη μορφή της γυναίκας. Επίσης και την μορφή αυτού που τον λύπησε, την εκδικείται κατά διάνοιαν με τη μορφή του δικού του σώματος. Παρόμοια συμβαίνει και με τ' άλλα αμαρτήματα. Γιατί ό,τι ενεργεί το σώμα στον κόσμο των πραγμάτων, το ίδιο κάνει και ο νους στο στον κόσμο των νοημάτων.

54. Δεν πρέπει να φρίζομε και να εκπλαγούμε και να μας φύγει το μυαλό μας, που ο Θεός και Πατέρας δεν κρίνει κανένα, αλλά όλη την κρίση την έδωσε στον Υιό(Ιω. 5, 22) – και ο Υιός λέει: «Μην κρίνετε, για να μην κριθείτε(Ματθ. 7, 1). μην καταδικάζετε, για να μην καταδικαστείτε»(Λουκ. 6, 37). όμοια και ο Απόστολος Παύλος: «Μην καταδικάζετε για κάτι πρόωρα, έως ότου έρθει ο Κύριος»(Α' Κορ. 4, 5), και: «Με την απόφαση που καταδικάζεις τον άλλο, καταδικάζεις τον εαυτό σου»(Ρωμ. 2, 1) – όμως οι άνθρωποι, αφού σταμάτησαν να κλαίνε για τις αμαρτίες τους, αφαίρεσαν την κρίση από τον Υιό, και σαν να είναι αναμάρτητοι κρίνουν και καταδικάζουν ο ένας τον άλλον. Ο ουρανός έμεινε κατάπληκτος απ' αυτό, η γη έφριξε, αυτοί όμως μένουν αναίσθητοι και δεν ντρέπονται.

55. Εκείνος που ασχολείται με τις αμαρτίες των άλλων ή και από υποψίες μόνο κρίνει τον αδελφό, δεν έκανε ακόμα αρχή στη μετάνοια, ούτε εξετάζει να βρει τις δικές του αμαρτίες, που είναι πράγματι πιο βαριές κι από τ' ασήκωτο μολύβι. Ούτε κατάλαβε ακόμη πώς ο άνθρωπος γίνεται αναίσθητος, αγαπά τα μάτια και επιδιώκει το ψεύδος(Ψαλμ. 4, 3). Γι' αυτό σαν άνθρωπος χωρίς μυαλό που περπατεί στο σκοτάδι, παραβλέποντας τις δικές του αμαρτίες, φαντάζεται τις αμαρτίες των άλλων, είτε είναι πραγματικές είτε είναι υποψίες δικές του.

56. Η φιλαυτία, όπως έχει πολλές φορές λεχθεί, γίνεται αιτία όλων των εμπαθών λογισμών. Από αυτή γεννιούνται οι τρεις καθολικότατοι λογισμοί της επιθυμίας: ο λογισμός της γαστριμαργίας, της φιλαργυρίας και της κενοδοξίας. Από τη γαστριμαργία γεννιέται ο λογισμός της πορνείας, από την κενοδοξία, ο λογισμός της υπερηφάνειας. Οι άλλοι εμπαθείς λογισμοί, δηλαδή της οργής, της λύπης, της μνησικακίας, της κατακρίσεως και οι λοιποί, ακολουθούν αυτούς τους τρεις. Αυτά τα πάθη λοιπόν, δένουν το νου μαζί με τα υλικά πράγματα, και τον τραβούν κάτω στη γη, καθώς βρίσκονται πάνω του σαν μια βαρύτατη πέτρα, ενώ εκ φύσεως ο νους είναι ελαφρότερος και πιο ευκίνητος κι από τη φωτιά.

57. Αρχή όλων των παθών είναι η φιλαυτία, τέλος η υπερηφάνεια. Φιλαυτία είναι η παράλογη αγάπη προς το σώμα. Εκείνος που την έκοψε σύρριζα, έκοψε μαζί της και όλα τα πάθη.

58. Όπως οι κατά σάρκα γονείς έχουν ιδιαίτερη αγάπη στα παιδιά τους, έτσι και ο νους συνδέεται φυσικώς με τους λόγους του. Και όπως όσοι γονείς αγαπούν παθολογικά τα παιδιά τους και, ακόμη κι αν είναι εντελώς καταγέλαστα από όλους, αυτοί τα θεωρούν πως είναι τα πιο ικανά και τα πιο ωραία, έτσι και στον άφρονα νου οι λόγοι του, ακόμη και αν είναι οι πιο χειρότεροι απ' όλους, του φαίνονται φρονιμότεροι. Στο σοφό όμως νου δε φαίνονται έτσι οι λόγοι του. αλλά όταν νομίζει ότι είναι αληθινοί και καλοί, τότε μάλιστα δεν πιστεύει στην κρίση του, αλλά βάζει άλλους σοφούς να κρίνουν τους λόγους και τους λογισμούς του, μην τυχόν προσπαθεί ή προσπάθησε μάταια, και από αυτούς παίρνει τη βέβαιωση.

59. Όταν νικήσεις κανένα από τα ατιμότερα πάθη, π.χ. την γαστριμαργία ή την πορνεία ή την οργή ή την πλεονεξία, ευθύς σου έρχεται ο λογισμός της κενοδοξίας. Αν τον νικήσεις κι αυτόν, σου έρχεται ο λογισμός της υπερηφανείας.

60. Όλα τα αισχρά πάθη, όσο κυριαρχούν στην ψυχή διώχνουν απ' αυτή το λογισμό της κενοδοξίας. όταν όμως όλα αυτά νικηθούν, τότε τον επαναφέρουν σ' αυτήν.

61. Η κενοδοξία, κι όταν άλλοτε διώχνεται, κι όταν άλλοτε παραμένει, γεννά την υπερηφάνεια. Και όταν διώχνεται προκαλεί την οίηση, ενώ όταν παραμένει, φέρνει την αλαζονεία. Την κενοδοξία την αφανίζει η κρυφή πνευματική εργασία. Την υπερηφάνεια την αφανίζει το να αποδίδει ο αγωνιστής στο Θεό τα κατορθώματα.

62. Εκείνος που κρίθηκε άξιος να λάβει γνώση του Θεού, και δοκίμασε γνήσια την ηδονή που προέρχεται απ' αυτήν, αυτός καταφρονεί όλες τις ηδονές που γεννιούνται από το επιθυμητικό.

63. Εκείνος που επιθυμεί τα επίγεια, επιθυμεί ή τροφές, ή σαρκικές ηδονές, ή δόξα ανθρώπινη, ή χρήματα, ή κάτι άλλο σχετικό με αυτά. Και αν ο νους δεν βρει κάτι ανώτερο για να μεταφέρει σ' αυτό την επιθυμία του, δε θα πεισθεί ποτέ να καταφρονήσει τα παραπάνω. Και ασυγκρίτως ανώτερο απ' αυτά είναι η γνώση του Θεού και των θείων.

64. Εκείνοι που καταφρονούν τις ηδονές, τις καταφρονούν ή από φόβο ή από ελπίδα ή από πνευματική γνώση ή και από αγάπη προς το Θεό.

65. Η γνώση των θείων χωρίς άγιο πάθος, δεν καταπείθει τελικά το νου να καταφρονεί τα υλικά, αλλά μοιάζει με απλό λογισμό αισθητού πράγματος. Γιατί είναι δυνατό να βρει κανείς πολλούς ανθρώπους με πολλή γνώση, και εντούτοις να κυλιούνται στα σαρκικά πάθη σαν χοίροι στην λάσπη. Γιατί αφού με κάποια επιμέλειά τους καθαρίσθηκαν λίγο και επέτυχαν την γνώση, ύστερα αμέλησαν και έγιναν όμοιοι με τον Σαούλ, ο οποίος ενώ κρίθηκε άξιος για την βασιλεία, επειδή έζησε ανάξια, εκδιώχθηκε απ' αυτήν με φοβερή οργή(Α' Βασ. 10, 1. 16, 1).

66. Όπως ο ψιλός λογισμός των ανθρώπινων πραγμάτων δεν εξαναγκάζει το νου να καταφρονεί τα

θεία, έτσι και η ψιλή γνώση των θείων δεν πείθει τελικά να καταφρονήσει κανείς τα ανθρώπινα. Γιατί η αλήθεια, τώρα υπάρχει ως σκιά και σε εικασίες, και γι' αυτό χρειάζεται το μακάριο πάθος της αγίας αγάπης, η οποία δεσμεύει το νου με τις πνευματικές θεωρίες και τον πείθει να προτιμά τα άυλα από τα υλικά, και τα νοητά και θεία από τα αισθητά.

67. Εκείνος που έκοψε τα πάθη και έκανε ψιλούς τους λογισμούς του, δεν έπεται ότι οπωσδήποτε και τα έστρεψε προς τα θεία. Αλλά μπορεί να μην έχει πάθος μήτε για τα ανθρώπινα, μήτε και για τα θεία. αυτό συμβαίνει στους πρακτικούς μόνο και που δεν έχουν αξιωθεί ακόμη να αποκτήσουν την γνώση. Αυτοί απέχουν από τα πάθη ή από το φόβο της κολάσεως ή για την ελπίδα της βασιλείας.

68. Στη ζωή αυτή, στηριζόμαστε στην πίστη, όχι στην αίσθηση(Β' Κορ. 5, 7). και έχομε την αρετή αμυδρά, όπως μέσα σε καθρέφτη(Α' Κορ. 13, 12), και γι' αυτό έχομε ανάγκη να ασχολούμαστε πολύ με τα θεία, ώστε με την πολυχρόνια και εμπειριστατωμένη μελέτη, να αποκτήσομε συνήθεια των θείων θεωριών που δύσκολα αποσπάται.

69. Αν κόψομε τις αιτίες των παθών και ασχοληθούμε με τις πνευματικές θεωρίες για λίγο μόνο, χωρίς να επιμείνομε σ' αυτές και να τις κάνομε κύριο έργο μας, εύκολα πάλι ξαναγυρίζομε στα σαρκικά πάθη, χωρίς να κερδίσομε τίποτε άλλο από γυμνή γνώση και οίηση. Το τέλος της είναι ο σκοτισμός σιγά σιγά και της ψιλής γνώσεως και το ολοκληρωτικό παραστράτημα του νου προς τα υλικά.

70. Αξιοκατηγόρητο πάθος αγάπης απασχολεί το νου με τα υλικά πράγματα, ενώ αξιέπαινο πάθος αγάπης τον δένει με τα θεία. Γιατί έχει συνήθεια ο νους, στα πράγματα με τα οποία ασχολείται πολύν καιρό, σ' αυτά και να απλώνεται. Και σε κείνα που απλώνεται, σ' εκείνα να στρέφει την επιθυμία και την αγάπη. είτε στα θεία και συγγενή του και νοητά, είτε στα πράγματα και τα πάθη της σάρκας.

71. Ο Θεός έκτισε τον ορατό και τον αόρατο κόσμο και ο ίδιος έπλασε και την ψυχή και το σώμα. Και αν ο ορατός κόσμος είναι τόσο ωραίος, πόσο ωραίος άραγε είναι ο αόρατος; Και αν ο αόρατος είναι ωραιότερος από τον ορατό, πόσο τους ξεπερνά και τους δύο ο δημιουργός τους Θεός; Αν λοιπόν ανώτερος απ' όλα τα δημιουργήματα είναι ο Δημιουργός όλων των καλών, με ποιο λόγο ο νους εγκαταλείπει το καλύτερο και ασχολείται με τα χειρότερα απ' όλα, δηλαδή με τα πάθη της σάρκας; Ή είναι φανερό, επειδή αυτά από τη γέννησή του τα συναναστράφηκε και τα συνήθισε, ενώ το Θεό, τον ανώτερο απ' όλα και πάνω απ' όλα, δεν Τον γνώρισε ακόμη τελείως. Αν λοιπόν με πολύκαιρη άσκηση στην εγκράτεια των ηδονών και με την μελέτη των θείων, λίγο λίγο τον χωρίσομε από αυτή την σχέση με τα πάθη, τότε εκτείνεται προς τα θεία και σιγά σιγά προοδεύει και γνωρίζει τη θεϊκή αξία του. Και τέλος όλο τον πόθο του τον μεταφέρει στο Θεό.

72. Εκείνος που λέει χωρίς πάθος τα αμαρτήματα του αδελφού, το κάνει για δύο αιτίες: ή για να τον διορθώσει, ή για να ωφελήσει άλλον. Αν δεν τα λέει για καμιά από τις δύο αυτές αιτίες είτε στον αδελφό, είτε σε άλλον, τότε ή τον υβρίζει ή τον εξευτελίζει. Και δεν θα ξεφύγει την εγκατάλειψη του Θεού, αλλά θα πέσει ή στο ίδιο, ή σε άλλο παράπτωμα, και αφού ελεγχθεί και εξευτελιστεί από

άλλους, θα καταντροπιαστεί.

73. Άνθρωποι που διαπράττουν την ίδια αμαρτία, δεν το κάνουν όλοι για τον ίδιο λόγο. Για παράδειγμα, άλλο είναι να αμαρτάνει κανείς από συνήθεια, και άλλο γιατί τον παρέσυρε μια ξαφνική παρόρμηση. αυτός ούτε πριν είχε την αμαρτία στο νου του, ούτε έπειτα, αλλά και πάρα πολύ υποφέρει γι' αυτό που έκανε. Αντίθετα, εκείνος που αμαρτάνει από συνήθεια, και πρώτα δεν έπαυε κατά διάνοιαν να αμαρτάνει, και μετά την αμαρτία, την ίδια διάθεση έχει.

74. Εκείνος που εργάζεται την αρετή από κενοδοξία, είναι φανερό ότι και την γνώση για λόγους κενοδοξίας την επιδιώκει. Αυτός ούτε λέει, ούτε κάνει κάτι για πνευματική οικοδομή των άλλων, αλλά σε όλα κυνηγά την δόξα εκείνων που τον βλέπουν ή τον ακούνε. Το πάθος του ελέγχεται, όταν μερικοί από αυτούς τον κατηγορήσουν για τα έργα του ή για τα λόγια του. Τότε λυπάται υπερβολικά, όχι διότι δεν ωφελήθηκαν εκείνοι που τον άκουσαν, γιατί δεν ήταν αυτός ο σκοπός του, αλλά γιατί εξευτελίστηκε.

75. Το πάθος της φιλαργυρίας αποδεικνύεται από το ότι χαίρεται κανείς όταν παίρνει και λυπάται όταν δίνει. Δεν μπορεί ένας τέτοιος να είναι διαχειριστής χρημάτων.

76. Όταν υποφέρει κανείς, κάνει υπομονή για τα εξής: ή για την αγάπη του Θεού, ή για την ελπίδα της ανταμοιβής, ή για το φόβο της κολάσεως, ή για το φόβο των ανθρώπων, ή γιατί έτσι είναι πλασμένος, ή για την ηδονή, ή για κέρδος, ή από κενοδοξία, ή από ανάγκη.

77. Άλλο είναι το να απαλλαγεί κανείς από τους λογισμούς και άλλο το να ελευθερωθεί από τα πάθη. Και πολλές φορές απαλλάσσεται από τους λογισμούς όταν δεν είναι παρόντα τα πράγματα, προς τα οποία έχει τα πάθη. Κρύβονται όμως τα πάθη μέσα στην ψυχή και όταν εμφανιστούν τα πράγματα, φανερώνεται η ύπαρξή τους. Πρέπει λοιπόν να παρατηρούμε το νου μας στη σχέση του με τα πράγματα, και ν' αντιλαμβανόμαστε σε ποιο πράγμα κατευθύνεται το πάθος του.

78. Ειλικρινής φίλος είναι εκείνος ο οποίος συμμερίζεται στην ώρα του πειρασμού τις θλίψεις, τις ανάγκες και τις συμφορές του πλησίον που φέρνει η περίπτωση, σαν να είναι δικές του, με τρόπο αθόρυβο και ατάραχο.

79. Μην περιφρονήσεις τη συνείδησή σου που σε συμβουλεύει πάντοτε τα άριστα. Γιατί σου υποβάλλει υποδείξεις θείες και αγγελικές και σε ελευθερώνει από τους κρυφούς μολυσμούς της καρδιάς και σου χαρίζει παρησία και θάρρος κατά την ώρα του θανάτου σου.

80. Αν θέλεις να έχεις επίγνωση και μετριοφροσύνη και να μην είσαι δούλος στο πάθος της οϊήσεως, να αναζητείς στα όντα τι είναι εκείνο που διαφεύγει τη γνώση σου. Θα βρεις τότε, ότι σου διαφεύγουν πάρα πολλά και διάφορα, και θα θαυμάσεις για την άγνοιά σου και θα ταπεινωθείς. Και αφού γνωρίσεις τον εαυτό σου, θα κατανοήσεις πολλά και σπουδαία και θαυμαστά πράγματα. Γιατί η φανταστική γνώση, δεν αφήνει κανένα να προχωρήσει στην πραγματική γνώση.

81. Εκείνος ακριβώς θέλει να σωθεί, που δεν αντιστέκεται στα ιατρικά φάρμακα. κι αυτά είναι

πόννοι και λύπες που μας στέλνει ο Θεός μέσω ποικίλων συμφορών. Όποιος όμως αντιστέκεται, δεν γνωρίζει ούτε τι εμπορεύεται εδώ, ούτε τι θα έχει κερδίσει από αυτές φεύγοντας από τον κόσμο αυτό.

82. Η κενοδοξία και η φιλαργυρία, γεννούν η μία την άλλη. Γιατί εκείνοι που είναι κενόδοξοι, πλουτίζουν, κι εκείνοι που πλουτίζουν γίνονται κενόδοξοι. αλλά αυτά στους κοσμικούς. γιατί ο μοναχός όταν δεν έχει τίποτα, γίνεται πιο κενόδοξος. αν πάλι έχει χρήματα τα κρύβει, γιατί ντρέπεται να έχει κάτι αταίριαστο στο σχήμα του.

83. Ιδίωμα της κενοδοξίας του μοναχού είναι να κενοδοξεί για αρετή και τα επακόλουθά της. Ιδίωμα της υπερηφάνειάς του είναι να φουσκώνει για τα κατορθώματά του, να εξευτελίζει τους άλλους και να μην τα αποδίδει στο Θεό, αλλά στον εαυτό του. Ιδίωμα της κενοδοξίας και υπερηφάνειας του κοσμικού είναι να κενοδοξεί και να φουσκώνει για σωματική ομορφιά, για πλούτο, για εξουσία και φρόνηση.

84. Οι επιτυχίες των κοσμικών είναι πτώσεις των μοναχών, και οι επιτυχίες των μοναχών είναι πτώσεις των κοσμικών. Παράδειγμα. οι επιτυχίες των κοσμικών είναι πλούτος και δόξα και εξουσία και απόλαυση και τα πολλά και καλά παιδιά και όσα επακολουθούν σ' αυτά, τα οποία όταν επιτύχει ο μοναχός, χάνεται. Τα κατορθώματά του μοναχού είναι ακημοσύνη, αδοξία, αδυναμία, εγκράτεια, κακοπάθεια και τα παρεπόμενά τους. Αυτά ο φιλόκοσμος όταν του συμβούν χωρίς να θέλει, τα θεωρεί μεγάλο δυστύχημα και κινδυνεύει πολλές φορές και να κρεμαστεί. μερικοί μάλιστα το έκαναν.

85. Οι τροφές δημιουργήθηκαν για δύο αιτίες, για τροφή και για θεραπεία. Εκείνοι λοιπόν που τρώνε πέρα από τις δύο αυτές αιτίες, καταδικάζονται ως φιλήδονοι, γιατί κάνουν κατάχρηση εκείνων που δόθηκαν από τον Θεό για χρήση. Και σε όλα τα πράγματα, η κακή χρήση είναι αμαρτία.

86. Ταπεινοφροσύνη είναι μια ακατάπαυστη προσευχή με δάκρυα και κακοπάθεια. Αυτή επικαλείται πάντοτε το Θεό σε βοήθεια και δεν αφήνει να θαρρεύεται στη δική της δύναμη και σοφία ανόητα, ούτε να υπερηφανεύεται έναντι κανενός. Αυτά είναι φοβερές αρρώστιες του πάθους της υπερηφάνειας.

87. Άλλο είναι να πολεμά κανείς τον ψιλό λογισμό, για να μην βάλει σε κίνηση το πάθος. και άλλο να πολεμά τον εμπαθή λογισμό, για να μη συμβεί συγκατάθεση. Και οι δύο αυτοί τρόποι δεν αφήνουν να πολυκαιρίσουν οι λογισμοί.

88. Η λύπη είναι ενωμένη με τη μνησικακία. Όταν ο νους βλέπει με λύπη το πρόσωπο του αδελφού στον καθρέφτη της μνήμης, είναι φανερό ότι έχει μνησικακία εναντίον του. Οι δρόμοι των μνησικάκων οδηγούν στον πνευματικό θάνατο(Παροιμ. 12, 28), γιατί κάθε μνησικάκος είναι παραβάτης του Νόμου(Παροιμ. 21, 24).

89. Αν εσύ έχεις μνησικακία εναντίον άλλου, να προσεύχεσαι γι' αυτόν, και σταματάς την κίνηση

του πάθους, αποχωρίζοντας με την προσευχή τη λύπη από την θύμηση του κακού που σου έκανε. Όταν αποκτήσεις αγάπη και φιλανθρωπία, θα εξαφανίσεις εντελώς το πάθος από την ψυχή σου. Αν άλλος μνησικακεί εναντίον σου, γίνε ευεργετικός και ταπεινός προς αυτόν και να του φέρεσαι με καλούς τρόπους και με αυτά τον ελευθερώνεις από το πάθος.

90. Τη λύπη εκείνου που σε φθονεί, με κόπο θα την σταματήσεις, γιατί θεωρεί συμφορά του αυτό που φθονεί σ' εσένα. και δεν είναι δυνατόν διαφορετικά να τον σταματήσεις αν δεν του το αποκρύψεις. Αν τώρα πολλούς τους ωφελεί το καλό που έχεις, ενώ σ' εκείνον προκαλεί λύπη, ποια πλευρά θα καταφρονήσεις; Ανάγκη λοιπόν να μη χάσουν οι πολλοί την ωφέλειά τους, αλλά κι αυτόν να μην τον παραμελήσεις. Ούτε να παρασυρθείς από την κακία του πάθους ώστε να μην πολεμάς το πάθος του φθόνου, αλλά τον πάσχοντα απ' αυτό. Αλλά με την ταπεινοφροσύνη σου να νομίζεις ότι είναι ανώτερός σου, και σε κάθε καιρό και τόπο και πράγμα να τον προτιμάς. Το δικό σου φθόνο τώρα, μπορείς να τον σταματήσεις, αν σ' εκείνα που χαίρεται ο φθονούμενος, χαιρέσαι κι εσύ μαζί, και σ' εκείνα που λυπάται, λυπάσαι κι εσύ, εκπληρώνοντας τη συμβουλή του Αποστόλου: «Να χαιρέστε μ' αυτούς που χαίρονται, και να κλαίτε μ' αυτούς που κλαίνε»(Ρωμ. 12, 15).

91. Ο νους μας βρίσκεται ανάμεσα σε δύο, που κάνει καθένα τα δικά του, το ένα την αρετή, και το άλλο την κακία, δηλαδή μεταξύ αγγέλου και δαίμονα. Και ο νους έχει εξουσία και δύναμη, σ' όποιο θέλει, είτε να ακολουθήσει είτε να αντισταθεί.

92. Οι αγγελικές δυνάμεις μας παρακινούν στα καλά, και τα φυσικά σπέρματα και η αγαθή προαίρεση μας βοηθούν. Τις προσβολές των δαιμόνων τις υποβοηθούν τα πάθη και η κακή προαίρεση.

93. Τον καθαρό νου, άλλοτε ο ίδιος ο Θεός έρχεται και τον διδάσκει, άλλοτε οι άγιες δυνάμεις του προβάλλουν τα καλά, άλλοτε η θεωρία για την φύση των πραγμάτων.

94. Ο νους που αξιώθηκε να αποκτήσει την πνευματική γνώση, πρέπει να διατηρεί απαθή τα νοήματα των πραγμάτων, τα αντικείμενα της θεωρίας ασφαλισμένα από λάθος, και την κατάσταση της προσευχής αθόλωτη. Αυτά όμως δεν μπορεί να τα φυλάγει πάντοτε, καθώς τον θολώνουν οι αναθυμιάσεις της σάρκας με την επιβουλή των δαιμόνων.

95. Δεν συμβαίνει να οργιζόμαστε κίολας για όσα λυπούμαστε. Γιατί είναι περισσότερα εκείνα που προξενούν λύπη, παρά οργή. Παράδειγμα. έσπασε το τάδε πράγμα, χάθηκε το τάδε, πέθανε ο δείνα. Γι' αυτά λυπούμαστε μόνο. για τα λοιπά όμως και λυπούμαστε και θυμώνομε γιατί δεν έχουμε διάθεση φιλοσοφημένη.

96. Ο νους, όταν δέχεται τα νοήματα των πραγμάτων, μετασχηματίζεται ανάλογα με το κάθε νόημα. Όταν τα θεωρεί πνευματικώς, μεταμορφώνεται κατά ποικίλους τρόπους ανάλογα με κάθε θεωρία. Όταν όμως ενωθεί με τον Θεό, τότε γίνεται τελείως άμορφος και ασχημάτιστος. Γιατί θεωρώντας τον Μονοειδή Θεό γίνεται και ο νους μονοειδής και φωτοειδής.

97. Ψυχή τέλεια είναι εκείνη που η παθητική δύναμή της έχει κλίνει ολότελα προς το Θεό.

98. Νους τέλειος είναι εκείνος ο οποίος με την αληθινή πίστη του γνώρισε πάνω από κάθε γνώση, με τρόπο υπεράγνωστο, τον Υπεράγνωστο, και είδε καθολικά τα δημιουργήματά Του, και έλαβε από τον Θεό την περιεκτική γνώση περί Πρόνοιας και Κρίσεως των δημιουργημάτων Του. εννοώ βέβαια όσο αυτό είναι δυνατό σε ανθρώπους.

99. Ο χρόνος τέμνεται σε τρία (παρελθόν, παρόν, μέλλον). Και η πίστη απλώνεται και στα τρία τμήματα, ενώ η ελπίδα στο ένα και η αγάπη στα δύο. Επίσης η πίστη και η ελπίδα φτάνουν ως ένα σημείο - ως το τέλος της επίγειας ζωής-, ενώ η αγάπη διαμένει στους άπειρους αιώνες, υπερνωμένη με τον Υπεράπειρο και πάντοτε υπεραυξανόμενη. Και για τούτο, μεγαλύτερο απ' όλα είναι είναι η αγάπη(Α' Κορ. 13, 13).

ΤΕΤΑΡΤΗ ΕΚΑΤΟΝΤΑΔΑ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ ΠΕΡΙ ΑΓΑΠΗΣ

1. Πρώτα ο νους αισθάνεται θαυμασμό καθώς εννοεί την απόλυτη απειρία του Θεού κι εκείνο το απέραντο και πολυπόθητο πέλαγος της Θεότητας. Έπειτα κυριεύεται από έκπληξη καθώς σκέφτεται πως ο Θεός δημιούργησε τα πάντα από το μηδέν. Αλλά όπως η μεγαλοσύνη Του δεν έχει όριο(Ψαλμ. 144,3), έτσι και δεν μπορεί κανείς να εξιχνιάσει τη σοφία Του(Ησ. 40,28).

2. Πώς να μην θαυμάζει ο νους, όταν συλλογίζεται το απέραντο πέλαγος της αγαθότητας του Θεού, που είναι πέρα από κάθε έκπληξη; Ή πώς να μην σαστίσει, όταν σκέφτεται πως και από που έγινε η λογική και νοερή ουσία, και τα τέσσερα στοιχεία από τα οποία αποτελούνται τα σώματα, χωρίς να υπάρχει καμιά ύλη πριν από την δημιουργία τους, και ποια είναι η δύναμη εκείνη που μπήκε σε ενέργεια και τα έφερε στην ύπαρξη; Αλλά τούτο οι Έλληνες δεν το παραδέχονται, γιατί αγνοούν την παντοδύναμη Αγαθότητα και τη δραστική σοφία και γνώση Της που ξεπερνά κάθε νου.

3. Επειδή ο Θεός είναι προαιώνια Δημιουργός, όταν θέλει δημιουργεί με τον ομοούσιο Λόγο Του και το Πνεύμα από άπειρη αγαθότητα. Και μη ρωτήσεις για ποιο λόγο δημιούργησε τώρα, αφού είναι αγαθός πάντοτε; Γιατί εγώ σου απαντώ ότι η ανεξερεύνητη σοφία της άπειρης θείας ουσίας υπερβαίνει την ανθρώπινη γνώση.

4. Την γνώση των όντων που υπήρχε στο Θεό προαιώνια, έφερε στην ύπαρξη ο Δημιουργός και την πρόβαλε προς τα έξω, όταν το θέλησε. Γιατί είναι άτοπο να αμφιβάλομε αν ο παντοδύναμος Θεός μπορεί να δώσει ύπαρξη σε κάτι, όταν θέλει.

5. Για ποια αιτία δημιούργησε ο Θεός να το ερευνάς. γιατί είναι δυνατή αυτή η γνώση. Να μην ερευνάς όμως το πως και το γιατί δημιούργησε πρόσφατα, γιατί αυτό δεν είναι στις δυνατότητες του νου σου. Γιατί από τα θεία άλλα είναι κατανοητά στους ανθρώπους, κι άλλα ακατανόητα. Θεωρία αχαλίνωτη, ίσως ωθήσει και στον κρημνό, όπως είτε κάποιος από τους αγίους.

6. Μερικοί υποστηρίζουν ότι τα δημιουργήματα υπάρχουν προαιώνια μαζί με το Θεό, πράγμα αδύνατο. Πώς μπορούν να συνυπάρχουν προαιώνια με τον από κάθε άποψη Άπειρο τα από κάθε άποψη πεπερασμένα; Ή πώς είναι πράγματι δημιουργήματα, αν είναι συναιώνια με τον Δημιουργό; Ο λόγος αυτός είναι βέβαια των Ελλήνων, οι οποίοι παρουσιάζουν το Θεό ως Δημιουργό όχι της ουσίας των δημιουργημάτων, αλλά μόνο των ιδιοτήτων τους. Εμείς όμως, που έχουμε γνωρίσει το Θεό ως παντοδύναμο, λέμε ότι είναι Δημιουργός όχι ιδιοτήτων, αλλά ουσιών μαζί με τις ιδιότητές τους. Κι αφού είναι έτσι, δεν συνυπάρχουν προαιωνίως τα δημιουργήματα με το Θεό.

7. Το θείον και τα σχετικά με αυτό, είναι από μία άποψη γνωστό, ενώ από άλλη άποψη παραμένει άγνωστο. Γίνεται γνωστό με τη θεωρία των ιδιοτήτων του. παραμένει όμως άγνωστο κατά την ουσία του.

8. Μη ζητήσεις στην απλή και άπειρη ουσία της Αγίας Τριάδας να βρεις έξεις και ικανότητες, για να μην την κάνεις σύνθετη όπως τα κτίσματα, πράγμα που είναι άτοπο και ανεπίτρεπτο να εννοήσεις για τον Θεό.

9. Μόνο η άπειρη και παντοδύναμη θεία ουσία που δημιούργησε τα πάντα, είναι απλή, μονοειδής, χωρίς ποιότητες, αμετάβλητη και αδιατάρακτη. Όλη η κτίση είναι σύνθετη από ουσία και γνωρίσματα, κι έχει ανάγκη από τη θεία Πρόνοια, γιατί δεν είναι απαλλαγμένη από μεταβλητότητα.

10. Κάθε ουσία, νοερή και αισθητική, όταν ήρθε στην ύπαρξη, έλαβε από το Θεό δυνάμεις κατάλληλες για την κατανόηση των όντων. Η νοερή ουσία έλαβε τη νοητική δύναμη, η αισθητική τις αισθήσεις.

11. Ο Θεός μετέχεται μόνο, ενώ η κτίση και μετέχει και μεταδίδει. Μετέχει στην ύπαρξη, μεταδίδει όμως μόνο το αγαθό και την ευδαιμονία. Αλλά με διαφορετικό τρόπο η σωματική και με διαφορετικό τρόπο η ασώματη ουσία.

12. Η ασώματη ουσία μεταδίδει το αγαθό και την ευδαιμονία και όταν μιλά και όταν ενεργεί και όταν εξετάζεται θεωρητικά. η σωματική μόνον όταν εξετάζεται θεωρητικά.

13. Το να υπάρχει πάντοτε ή όχι νοερή και λογική ουσία εξαρτάται από τη βούληση Εκείνου, που όλα τα δημιούργησε καλά. Το να είναι όμως τα δημιουργήματα αγαθά ή κακά κατά την προαίρεση, αυτό εξαρτάται από τη θέλησή τους.

14. Το κακό δεν βρίσκεται στην ουσία των όντων, αλλά στην σφαλερή και άλογη κίνησή τους.

15. Η ψυχή κινείται λογικά και σωστά όταν το επιθυμητικό της μέρος έχει αποκτήσει σαν ιδιότητά του την εγκράτεια. κι όταν το θυμικό μέρος της είναι προσηλωμένο στην αγάπη και αποστρέφεται το μίσος. κι όταν το λογιστικό μέρος της βρίσκεται κοντά στον Θεό με προσευχή και πνευματική θεωρία.

16. Δεν έχει ακόμη τέλεια αγάπη, ούτε βαθιά γνώση της θείας πρόνοιας, εκείνος που σε καιρό πειρασμού δεν κάνει υπομονή για όσα λυπηρά του συμβαίνουν, αλλά αποκόβεται από την αγάπη των πνευματικών αδελφών.

17. Σκοπός της θείας πρόνοιας είναι να ενώνει με την ορθή πίστη και την πνευματική αγάπη εκείνους που έχει χωρίσει η κακία με διάφορους τρόπους, -αν βέβαια γι' αυτό έπαθε ο Σωτήρας, δηλ. για να μαζέψει σε ένα τα διασκορπισμένα παιδιά του Θεού(Ιω. 11,52). Εκείνος λοιπόν που δεν ανέχεται τα ενοχλητικά, ούτε υποφέρει τα λυπηρά, ούτε υπομένει τα επίπονα, βαδίζει έξω από τη θεία αγάπη και το σκοπό της πρόνοιας.

18. Αφού η αγάπη δείχνει υπομονή και καλωσύνη(Α' Κορ. 13,4), όποιος λιγοψυχεί για τα όσα λυπηρά του συμβαίνουν και γι' αυτό γίνεται κακός και διακόπτει την αγάπη προς εκείνους που τον λύπησαν, πώς δεν ξεπέφτει από το σκοπό της θείας πρόνοιας;

19. Πρόσεχε τον εαυτό σου μήπως η κακία που σε χωρίζει από τον αδελφό, δεν βρίσκεται στον αδελφό, αλλά σε σένα, και τρέξε να συμφιλιωθείς μαζί του, για να μην ξεπέσεις από την εντολή της αγάπης.

20. Μην καταφρονήσεις την εντολή της αγάπης, γιατί με αυτήν θα γίνεις υιός Θεού. Παραβαίνοντάς την, θα βρεθείς παιδί της γέενας.

21. Εκείνα που χωρίζουν από την αγάπη των φίλων είναι τα εξής: το να φθονεί κανείς ή να φθονείται, το να ζημιώνει ή να ζημιώνεται, το να προσβάλλει ή να προσβάλλεται, και οι λογισμοί από υποψίες. Μήπως λοιπόν προκάλεσες ή έπαθες κάτι τέτοιο και γι' αυτό χωρίζεσαι από την αγάπη του φίλου;

22. Σου προκάλεσε κάποιο πειρασμό ο αδελφός σου και η λύπη σε οδήγησε στο μίσος; Μη νικιέσαι από το μίσος, αλλά να νικάς το μίσος με την αγάπη. Και θα το νικήσεις, αν προσεύχεσαι για χάρη του ειλικρινά στο Θεό και δέχεσαι την απολογία του. Ή και συ ο ίδιος τον ικανοποιείς με δική σου απολογία, θεωρώντας τον εαυτό σου αίτιο του πειρασμού και μακροθυμώντας, ώσπου να περάσει το σύννεφο.

23. Μακρόθυμος είναι εκείνος που περιμένει καρτερικά το τέλος του πειρασμού και κερδίζει τον έπαινο της υπομονής.

24. Ο άνθρωπος που μακροθυμεί, έχει πολλή φρόνηση(Παροιμ. 14,29) γιατί όλα όσα του συμβαίνουν, τα αναφέρει στο τέλος τους, και αυτό περιμένοντας, υπομένει τα λυπηρά. Και το τέλος του είναι, κατά τον Απόστολο, η αιώνια ζωή(Ρωμ. 6,22). «Και αυτή είναι η αιώνια ζωή, το να γνωρίζουν Εσένα, τον μόνο αληθινό Θεό, και τον Ιησού Χριστό που μας απέστειλες»(Ιω. 17,3).

25. Μην είσαι εύκολος στο να απορρίπτεις την πνευματική αγάπη, γιατί δεν έχει μείνει στους ανθρώπους άλλη οδός σωτηρίας.

26. Τον αδελφό που τον είχες μέχρι χθες πνευματικό και ενάρετο, μην τον κρίνεις σήμερα, επειδή ο πονηρός σ' έβαλε να τον μισήσεις, ως κακό και φαύλο. Αλλά με την αγάπη που μακροθυμεί, έχοντας στο νου σου τα χθεσινά καλά, διώξε το σημερινό μίσος της ψυχής.

27. Εκείνον που ως χθες τον επαινούσες ως καλό και τον εγκωμιάζες ως ενάρετο, μην τον κακολογήσεις σήμερα ως κακό και φαύλο, επειδή μετέβαλλες την αγάπη σου σε μίσος, προβάλλοντας τον κακό λόγο του αδελφού ως πρόσχημα του δικού σου μίσους. Αλλά εξακολούθησε τους επαίνους σου, έστω και αν ακόμη κυριαρχείσαι από τη λύπη, και με τον τρόπο αυτόν επανέρχεσαι στην ίδια σωτηριώδη αγάπη.

28. Όταν συνομιλείς με άλλους, πρόσεχε μήπως εξαιτίας της λύπης που διατηρείς ακόμα κρυμμένη, νοθεύσεις το συνηθισμένο έπαινο του αδελφού, ανακατώνοντας ασυναίσθητα στους λόγους σου την κατηγορία. Στη συνάντηση με τους άλλους να χρησιμοποιήσεις αγνό έπαινο του αδελφού και να προσεύχεσαι γι' αυτόν ειλικρινά σαν να προσεύχεσαι για τον εαυτό σου. Έτσι θα ελευθερωθείς πολύ σύντομα από το ολέθριο μίσος.

29. Μην πεις, «Δεν μισώ τον αδελφό μου», ενώ δεν θέλεις να τον θυμάσαι, αλλά άκουσε τι λέει ο Μωυσής: «Μη νιώσεις μίσος για τον αδελφό σου στη διάνοιά σου. Να ελέγξεις τον αδελφό σου και δεν θα κάνεις εξαιτίας του αμαρτία»(Λευϊτ. 19,17).

30. Αν κάποιος επειδή πειράζεται από τον διάβολο επιμένει να σε κακολογεί, εσύ μη βγεις από την κατάσταση της αγάπης, καθώς ο ίδιος δαίμονας πειράζει και σένα κατά διάνοια. Και δε θα βγεις από την κατάσταση αυτή, αν ενώ σε κατηγορεί, εσύ εύχεσαι το καλό του, αν ενώ σε δυσφημεί, εσύ φανείς συμφιλιωτικός. Αυτή είναι η οδός της κατά Χριστόν φιλοσοφίας. Και όποιος δεν βαδίζει αυτή την οδό, δεν συγκατοικεί με τον Χριστό.

31. Μη νομίζεις ότι σε αγαπούν εκείνοι που σου μεταφέρουν λόγια τα οποία σου προξενούν λύπη και μίσος εναντίον του αδελφού, ακόμα και αν σου φαίνονται ότι λεν αλήθεια. αλλά να τους αποστρέφεις σαν θανατηφόρα φίδια, ώστε κι εκείνους να σταματήσεις να κατηγορούν, και την δική σου ψυχή να απαλλάξεις από την κακία.

32. Μη θίξεις τον αδελφό σου με υπονοούμενα, μην τυχόν σου ανταποδώσει κι εκείνος τα ίδια, και διώξεις την αγάπη και από τους δύο σας, αλλά με παρρησία γεμάτη αγάπη, πήγαινε κι έλεγξέ τον για να διαλύσεις τις αιτίες της λύπης και ν' απαλλάξεις και τους δυο σας από την ταραχή και την λύπη.

33. Εξέτασε τη συνειδησή σου με κάθε λεπτομέρεια, μήπως εξαιτίας σου δεν συμφιλιώθηκε ο αδελφός μαζί σου. Και μην την καταφρονείς, γιατί αυτή γνωρίζει τα μυστικά σου και σε κατηγορεί την ώρα του θανάτου σου και σου γίνεται εμπόδιο την ώρα της προσευχής.

34. Την ώρα της ειρήνης σου μη θυμάσαι εκείνα που σου είπε ο αδελφός τον καιρό που σε στενοχώρησε, είτε σε σένα κατά πρόσωπο τα είπε, είτε σε άλλον και μετά τα άκουσες, για να μην ξαναγυρίσεις στο ολέθριο μίσος κατά του αδελφού με το να ανέχεσαι τους λογισμούς της

μνησικακίας.

35. Δεν μπορεί η λογική ψυχή, όταν έχει μίσος εναντίον κάποιου ανθρώπου, να ειρηνεύει με τον Θεό, ο οποίος έχει δώσει τις εντολές. Γιατί λέει: "Αν δεν συγχωρείτε στους ανθρώπους τα σφάλματά τους, μήτε ο Πατέρας σας ο ουράνιος θα συγχωρήσει τα δικά σας σφάλματα"(Ματθ. 6,14-15). Κι αν ο άλλος είναι που δεν θέλει να ειρηνεύει, εσύ πάντως φύλαξε τον εαυτό σου από το μίσος, και να προσεύχεσαι γι' αυτόν ειλικρινά και να μην τον κακολογείς σε κανέναν.

36. Η άκρα ειρήνη των αγίων αγγέλων συντηρείται από τις δύο αυτές διαθέσεις: από την αγάπη προς τον Θεό και την αγάπη μεταξύ τους. Το ίδιο συμβαίνει και με όλους τους αγίους από την αρχή του κόσμου. Ωραιότατα λοιπόν έχει λεχθεί ότι σ' αυτές τις δύο εντολές κρέμονται όλος ο νόμος και οι προφήτες(Ματθ. 22, 40).

37. Μη θέλεις ν' αρέσεις στον εαυτό σου, και δε θα μισείς τον αδελφό σου. Μην είσαι φίλαυτος, και θα γίνεις φιλόθεος.

38. Αν διάλεξες να ζήσεις μαζί με πνευματικούς αδελφούς, απαρνήσου από την πόρτα ακόμη τα θελήματά σου. Γιατί δε θα μπορέσεις με άλλον τρόπο να ειρηνεύσεις, ούτε με το Θεό, ούτε με τους αδελφούς.

39. Εκείνος που μπόρεσε να αποκτήσει την τέλεια αγάπη και να ρυθμίσει σύμφωνα με αυτήν όλη την ζωή του, αυτός επικαλείται τον Κύριο Ιησού με το φωτισμό του Αγίου Πνεύματος (Α΄ Κορ. 12, 3).

40. Η αγάπη προς το Θεό επιθυμεί να δίνει πάντοτε φτερά στο νου για την αναστροφή με το Θεό, ενώ η αγάπη προς τον πλησίον, τον διαθέτει να σκέφτεται πάντοτε καλά γι' αυτόν.

41. Γνώρισμα εκείνου που αγαπά ακόμη την κούφια δόξα ή είναι προσκολλημένος σε κάτι υλικό, είναι να στενοχωρείται με τους ανθρώπους για τα πρόσκαιρα ή να μνησικακεί ή να διατηρεί μίσος εναντίον τους ή να είναι υποδουλωμένος σε αισχρούς λογισμούς. Για την ψυχή όμως που αγαπά το Θεό, όλα αυτά είναι τελείως ξένα.

42. Όταν μήτε πεις, μήτε πράξεις κάτι αισχρό κατά διάνοιαν, και όταν δεν μνησικακείς εναντίον εκείνου που σε ζημίωσε ή σε κατηγορήσε, και όταν την ώρα της προσευχής διατηρείς πάντοτε το νου σου άυλο και ασχημάτιστο, τότε να γνωρίζεις ότι έφθασες στα όρια της απάθειας και της τέλει αγάπης.

43. Δεν είναι μικρός ο αγώνας να ελευθερωθεί κανείς από την κενοδοξία. Και ελευθερώνεται με την κρυφή εργασία των αρετών και τη συχνότερη προσευχή. Σημάδι δε της απαλλαγής είναι να μη μνησικακεί πλέον εναντίον εκείνου που τον κατηγορήσε ή τον κατηγορεί.

44. Αν θέλεις να είσαι δίκαιος, δίνε σε κάθε μέρος σου, δηλαδή στην ψυχή και στο σώμα, ό,τι τους πρέπει. Στο λογιστικό της ψυχής δίνε αναγνώσματα και θεωρίες και προσευχή. Στο θυμικό αγάπη

πνευματική, που είναι αντίθετη στο μίσος. Στο επιθυμητικό, σωφροσύνη και εγκράτεια. Στο σαρκίο, τροφές και σκεπάσματα τα μόνα πιο απαραίτητα(Α΄ Τιμ. 6,8).

45. Ο νους ενεργεί κατά φύση, όταν έχει στην εξουσία του τα πάθη, και εξετάζει τους λόγους των όντων, και μένει στο Θεό.

46. Όπως την υγεία και την νόσο την αναφέρουμε στο σώμα του ζώου, και το φως και το σκοτάδι στο μάτι, έτσι η αρετή και η κακία αναφέρονται στην ψυχή και η γνώση και η αγνωσία στο νου.

47. Η πνευματική ενασχόληση του χριστιανού στρέφεται στα εξής τρία: στις εντολές, στα δόγματα και στην πίστη. Οι εντολές χωρίζουν το νου από τα πάθη, τα δόγματα τον εισάγουν στην γνώση των όντων, ενώ η πίστη, στη θεωρία της Αγίας Τριάδας.

48. Άλλοι από τους αγωνιστές αποκρούουν μόνον τους εμπαιθείς λογισμούς, άλλοι κόβουν και τα πάθη. Και η απόκρουση γίνεται π.χ. ή με ψαλμωδία ή με προσευχή ή με την ανύψωση του νου ή με κάποιον άλλο περισπασμό σε κάτι εκεί κοντά. Τα πάθη τα κόβει κανείς με την καταφρόνηση εκείνων των πραγμάτων, προς τα οποία έχει τα πάθη.

49. Τα πράγματα προς τα οποία έχουμε τα πάθη είναι τα εξής: η γυναίκα, τα χρήματα, τα δώρα κτλ. Και την γυναίκα, τότε μπορεί κανείς να την καταφρονεί, όταν και μετά την αναχώρηση από τον κόσμο, μαραίνει το σώμα όπως χρειάζεται με την εγκράτεια. Τα χρήματα, όταν πείθει τον λογισμό του να ακολουθεί την αυτάρκεια στο κάθε τι, και τη δόξα όταν αγαπήσει την κρυφή εργασία των εντολών που φαίνεται μόνο στο Θεό. Παρόμοια και για τα άλλα πράγματα. Κι όποιος αυτά τα καταφρονεί, δε θα μισήσει ποτέ κανένα.

50. Εκείνος που απαρνήθηκε τα υλικά πράγματα, π.χ. τη γυναίκα, τα χρήματα κτλ., έκανε τον εξωτερικό άνθρωπο μοναχό, όχι όμως ακόμη και τον εσωτερικό. Ενώ εκείνος που απαρνήθηκε και τα εμπαιθή νοήματα των πραγμάτων, αυτός έκανε μοναχό και τον εσωτερικό άνθρωπο, ο οποίος είναι ο νους. Και τον εξωτερικό άνθρωπο τον κάνει κανείς μοναχό εύκολα, μόνο αν το θελήσει. Αλλά δεν είναι μικρός ο αγώνας, να κάνει μοναχό τον εσωτερικό άνθρωπο.

51. Ποιος είναι αραγε στην παρούσα γενεά, που ελευθερώθηκε ολότελα από εμπαιθή νοήματα και κρίθηκε άξιος να αποκτήσει αδιάκοπη την καθαρή και άυλη προσευχή, που είναι το σημάδι του εσωτερικού μοναχού;

52. Πολλά πάθη είναι κρυμμένα στις ψυχές μας, που βγαίνουν στην επιφάνεια όταν παρουσιάζονται τα πράγματα που τα ερεθίζουν.

53. Μπορεί κανείς να μην ενοχλείται από τα πάθη όταν λείπουν τα πράγματα, γιατί έφτασε σε ένα ορισμένο βαθμό απάθειας. Όταν όμως παρουσιαστούν τα πράγματα, αμέσως τα πάθη τραβούν την προσοχή του νου.

54. Μη νομίζεις ότι έχεις τέλεια απάθεια, όταν δεν είναι παρόν το πράγμα που ερεθίζει κάποιον

πάθος. Όταν παρουσιαστεί αυτό κι εσύ μένεις ανεπηρέαστος και από αυτό και από τη μνήμη του κατόπιν, τότε να γνωρίζεις ότι έφτασες στα όρια της απάθειας. Αλλά ούτε τότε να μην αμελήσεις, γιατί αρετή που πολυκαιρίζει νεκρώνει τα πάθη, όταν όμως παραμελείται, αυτά πάλι ξεσηκώνονται.

55. Εκείνος που αγαπά το Χριστό, οπωσδήποτε Τον μιμείται όσο μπορεί. Ο Χριστός π.χ. δεν έπαυσε να ευεργετεί τους ανθρώπους, και ενώ δεχόταν την αχαριστία και τις βλασφημίες τους, έδειχνε μακροθυμία, και όταν Τον χτυπούσαν και Τον θανάτωναν, υπέμεινε χωρίς καθόλου να λογαριάζει για κανένα το κακό που Του έκανε. Αυτά τα τρία είναι τα έργα της αγάπης προς τον πλησίον, χωρίς τα οποία, εκείνος που λέει ότι αγαπά το Χριστό ή ότι θα επιτύχει την βασιλεία Του, ξεγελά τον εαυτό του. Γιατί ο Κύριος λέει: "Δεν θα μπει στη βασιλεία των ουρανών καθένας που με λέει Κύριε - Κύριε, αλλά όποιος κάνει το θέλημα του Πατέρα μου"(Ματθ. 7, 21), και πάλι: "Όποιος με αγαπά, θα τηρήσει τις εντολές μου"(Ιω. 14, 15).

56. Όλος ο σκοπός των εντολών του Σωτήρα είναι να ελευθερώσουν το νου από την ακρασία και το μίσος, και να τον φέρουν στην αγάπη Αυτού και του πλησίον, από τα οποία γεννιέται το φως της ενεργού αγίας γνώσεως.

57. Όταν κριθείς άξιος και λάβεις από το Θεό μια μερική πνευματική γνώση, μην αμελείς την αγάπη και την εγκράτεια. Γιατί αυτές καθαρίζουν το παθητικό μέρος της ψυχής και διαρκώς ανοίγουν το δρόμο προς την πνευματική γνώση.

58. Δρόμος για τη γνώση είναι η απάθεια και η ταπείνωση, χωρίς αυτά κανείς δε θα δει τον Κύριο.

59. Επειδή η γνώση "φουσκώνει", ενώ η αγάπη οικοδομεί(Α΄ Κορ. 8, 2), ένωσε με τη γνώση την αγάπη και θα είσαι ταπεινός και πνευματικός οικοδόμος, που θα οικοδομείς και τον εαυτό σου και όλους εκείνους που σε πλησιάζουν.

60. Η αγάπη κάνει τον άνθρωπο να μην φθονεί, μήτε να πικραίνεται προς εκείνους που τον φθονούν, μήτε να κοινολογεί επιδεικτικά το προτέρημα που προκαλεί φθόνο, μήτε να νομίζει ότι πέτυχε πια το σκοπό του(Φιλιπ. 3, 13), και για όσα δεν γνωρίζει, να ομολογεί χωρίς να ντρέπεται την άγνοιά του. Έτσι η αγάπη κάνει το νου ταπεινό και να προχωρεί συνεχώς στην πνευματική γνώση.

61. Είναι κατά κάποιο τρόπο φυσικά παρεπόμενα της γνώσεως η οίηση και ο φθόνος, και μάλιστα στην αρχή. Και η οίηση φυτρώνει μέσα μας μόνο, ενώ ο φθόνος και εσωτερικά και εξωτερικά, εσωτερικά, εναντίον εκείνων που έχουν γνώση, εξωτερικά, από εκείνους, που έχουν άγνοια. Η αγάπη λοιπόν ανατρέπει και τα τρία: την οίηση, γιατί η αγάπη δεν "φουσκώνει". τον εσωτερικό φθόνο, γιατί η αγάπη δεν ζηλεύει, τον εξωτερικό, επειδή η αγάπη δείχνει μακροθυμία και αγαθότητα(Α΄ Κορ. 13, 4). Είναι αναγκαίο λοιπόν, εκείνος που έχει γνώση, να προσθέσει σ' αυτή και την αγάπη, για να διατηρεί πάντοτε το νου του απλήγωτο.

62. Εκείνος που καταξιώθηκε και έλαβε το χάρισμα της γνώσεως, έχει όμως εναντίον ανθρώπου λύπη ή μνησικακία ή μίσος, είναι όμοιος μ' εκείνον που τρυπά τα μάτια του με αγκάθια και

τριβόλια. Γι' αυτό η γνώση έχει ανάγκη απαραίτητα από την αγάπη.

63. Μην αφιερώνεις όλη σου την επιμέλεια στο σώμα. όρισέ του την άσκηση που μπορεί να κάνει και στρέψε όλο το νου σου προς το εσωτερικό σου. Γιατί η σωματική άσκηση λίγο ωφελεί, ενώ η ευσέβεια είναι σε όλα ωφέλιμη(Α' Τιμ. 4, 8).

64. Εκείνος που είναι στραμμένος ακατάπαυστα στο εσωτερικό του, είναι εγκρατής, μακρόθυμος, ευεργετικός, ταπεινός. Και όχι μόνον αυτά, αλλά και επιδίδεται στη θεωρία και την θεολογία και την προσευχή. Και αυτό είναι εκείνο που λέει ο Απόστολος: "Να ενεργείται σύμφωνα με το φωτισμό του Πνεύματος κτλ."(Γαλ. 5, 16).

65. Εκείνος που δεν γνωρίζει να βαδίζει τον πνευματικό δρόμο, δεν ενδιαφέρεται για τα εμπαθή νοήματα, αλλά έχει όλη του την επιμέλεια γύρω από τη σάρκα, και ή παρατρώνει και είναι ακόλαστος και λυπάται εναντίον του πλησίον του και οργίζεται και μνησικακεί, κι έτσι σκοτίζει το νου του, ή κάνει υπερβολική άσκηση και συγχίζει τη διάνοιά του.

66. Κανένα από όσα μας έδωσε ο Θεός για χρήση δεν καταργεί η Γραφή, αλλά καταδικάζει την αμετρία και διορθώνει την αλόγιστη χρήση. Για παράδειγμα: δεν εμποδίζει να τρώει κανένας, ούτε να κάνει παιδιά, ούτε να έχει χρήματα και να τα χρησιμοποιεί σωστά. Εμποδίζει την γαστριμαργία, την πορνεία κτλ. Ούτε και να τα σκέφτεται κανείς εμποδίζει η Γραφή, γιατί γι' αυτό έγιναν, αλλά εμποδίζει το να τα σκέφτεται κανείς με πάθος.

67. Αλλά από όσα θεάρεστα κάνομε είναι κατ' εντολήν, κι άλλα χωρίς εντολή, αλλά τα προσφέρομε θεληματικά. Το να αγαπούμε το Θεό και τον πλησίον, το να αγαπούμε τους εχθρούς, το να μη μοιχεύομε ή φονεύομε κτλ., είναι κατ' εντολήν, και όταν τα παραβαίνομε, καταδικαζόμαστε. Χωρίς εντολή είναι η παρθενία, η αγαμία, η ακτημοσύνη, η αναχώρηση από τον κόσμο κτλ. Έτσι αν από ασθένεια δεν μπορέσομε να κατορθώσομε κάποιες από τις εντολές του Χριστού, να εξιλεώσομε με τις εκούσιες προσφορές μας τον αγαθό Κύριό μας.

68. Εκείνος που διάλεξε την παρθενία και την αγαμία, οφείλει να έχει πάντοτε τη μεση του καλά ζωσμένη και το λυχνάρι του πάντοτε αναμμένο(Λουκ. 12, 35). Τη μέση ζωσμένη με την εγκράτεια, το λυχνάρι αναμμένο με την προσευχή, την θεωρία και την πνευματική αγάπη.

69. Μερικοί αδελφοί νομίζουν ότι δεν έχουν τα χαρίσματα του Αγίου Πνεύματος. Επειδή έχουν αμελήσει την εργασία των εντολών, δεν γνωρίζουν ότι όποιος έχει ανόθευτη την πίστη του στο Χριστό, έχει όλα μαζί τα χαρίσματα μέσα του. Επειδή εξαιτίας της αργίας μας είμαστε μακριά από την κατ' ενέργειαν αγάπη προς Αυτόν, η οποία μας δείχνει τους θησαυρούς που έχομε μέσα μας, δικαιολογημένα νομίζομε ότι δεν έχομε τα θεία χαρίσματα.

70. Αν ο Χριστός κατοικεί στις καρδιές μας(Εφ. 3, 17) με την πίστη, κατά το θείο Απόστολο, και όλοι οι θησαυροί της σοφίας και της γνώσεως είναι κρυμμένοι μέσα σ' Αυτόν(Κολ. 2, 3), άρα όλοι οι θησαυροί της σοφίας και της γνώσεως είναι κρυμμένοι μέσα στις καρδιές μας. Γίνονται φανεροί στην καρδιά ανάλογα με την κάθαρση καθενός μέσω της εργασίας των εντολών.

71. Αυτός είναι ο θησαυρός που είναι κρυμμένος στον αγρό της καρδιάς σου, τον οποίον δε βρήκες ακόμη εξαιτίας της αργίας σου. Γιατί αν τον είχες βρει, θα πουλούσες τα πάντα για να αγοράσεις αυτό τον αγρό(Ματθ. 13, 44). Τώρα αφού άφησες τον αγρό, περιποιείσαι τα γύρω του αγρού, στα οποία δεν βρίσκεις τίποτε άλλο εκτός από αγκάθια και τριβόλια.

72. Γι' αυτό λέει ο Σωτήρας: "Μακάριοι όσοι έχουν καθαρή καρδιά, γιατί αυτοί θα δουν τον Θεό"(Ματθ. 5, 8). Τότε θα δουν Αυτόν και τους θησαυρούς Του, όταν καθαρίσουν τον εαυτό τους με την αγάπη και την εγκράτεια. και τόσο περισσότερο θα Τον δουν, όσο καθαρότεροι γίνονται.

73. Γι' αυτό πάλι λέει: "Πουλήστε τα υπάρχοντά σας και δώσετε ελεημοσύνη, και να, θα είναι όλα σας καθαρά"(Λουκ. 12, 33. 11, 41), γιατί δεν θα ασχολείσθε πια με τα σωματικά, αλλά ο στόχος σας θα είναι να καθαρίζετε από μίσος και ακρασία το νου σας (τον οποίο ο Κύριος ονομάζει καρδιά). Γιατί αυτά, με το να μολύνουν το νου, δεν τον αφήνουν να βλέπει το Χριστό που κατοικεί μέσα του με τη χάρη του αγίου βαπτίσματος.

74. Οδούς, η Γραφή ονομάζει τις αρετές. Μεγαλύτερη απ' όλες τις αρετές είναι η αγάπη. Γι' αυτό έλεγε ο Απόστολος: "Ακόμη σας δείχνω μια εξαίρετη οδό (την αγάπη)"(Α' Κορ. 12, 31). επειδή αυτή μας κάνει να καταφρονούμε τα υλικά πράγματα και κανένα από τα πρόσκαιρα να μην προτιμούμε από τα αιώνια.

75. Η αγάπη προς το Θεό αντιστέκεται στην επιθυμία, γιατί πείθει το νου να εγκρατεύεται από τις ηδονές. Η αγάπη προς τον πλησίον αντιστέκεται στο θυμό, γιατί κάνει τον άνθρωπο να καταφρονεί τη δόξα και τα χρήματα. Και αυτά είναι τα δύο δηνάρια που έδωσε ο Σωτήρας στον πανδοχέα(Λουκ. 10, 35), για να φροντίσει για σένα. Αλλά μη φανείς αχάριστος και σχετίζεσαι πάλι με τους ληστές, μήπως ξαναπληγωθείς, οπότε δεν θα βρεθείς μισοπεθαμένος, αλλά νεκρός .

76. Καθάρισε το νου σου από την οργή και τη μνησικακία και τους αισχρούς λογισμούς, και τότε θα μπορέσεις να νιώσεις ότι ο Θεός κατοικεί μέσα σου.

77. Ποιος σε φώτισε στην πίστη της Αγίας και ομοουσίου και προσκυνητής Τριάδας; Ή ποιος σου έμαθε την οικονομία για την σάρκωση του ενός προσώπου της Αγίας Τριάδας; Και ποιος σε δίδαξε τους λόγους των ασωμάτων; Ή τους λόγους περί της δημιουργίας και του τέλους του ορατού κόσμου; Ή σχετικά με την ανάσταση των νεκρών και την αιώνια ζωή, τη δόξα της Βασιλείας των Ουρανών και τη φοβερή κρίση; Δεν σου τα έμαθε όλα αυτά η χάρη του Χριστού που κατοικεί μέσα σου, η οποία είναι ο αρραβώνας του Αγίου Πνεύματος(Β' Κορ. 1, 22. 5, 5); Τι μεγαλύτερο απ' αυτή την χάρη; Ή τι καλύτερο απ' αυτή τη σοφία και γνώση; Ή τι υψηλότερο απ' αυτές τις υποσχέσεις; Αν όμως καθόμαστε αργοί και αμελείς και δεν καθαρίζουμε τους εαυτούς μας από τα πάθη που μας μολύνουν και τυφλώνουν το νου μας, ώστε να μην μπορούμε να βλέπομε καθαρότερα και από τον ήλιο τους λόγους όσων αναφέραμε, να κατηγορούμε τους εαυτούς μας και όχι να αρνηθούμε την κατοίκηση της χάρις μέσα στις καρδιές μας.

78. Ο Θεός ο οποίος σου υποσχέθηκε τα αιώνια αγαθά και έδωσε ως αρραβώνα το Πνεύμα Του

στην καρδιά σου(Β΄ Κορ. 1, 22), σου έδωσε εντολή να επιμελείσαι το βίο σου, ώστε να καθαριστεί ο εσωτερικός άνθρωπος από τα πάθη, και ν' αρχίσει από τούτον εδώ τον κόσμο την απόλαυση των μελλόντων αγαθών.

79. Όταν αξιωθείς να φθάσεις τις θείες και υψηλές θεωρίες, φρόντιζε πάρα πολύ να έχεις αγάπη και εγκράτεια, για να διατηρείς ατάραχο το παθητικό μέρος της ψυχής, και να μην εκλείπει ποτέ το φως της ψυχής σου.

80. Το θυμικό μέρος της ψυχής, χαλιναγωγήσέ το με την αγάπη. το επιθυμητικό, μάρανέ το με την εγκράτεια. και το λογιστικό, φτέρωσέ το με την προσευχή. Έτσι το φως του νου δεν σκοτεινιάζει ποτέ.

81. Αυτά που διώχνουν την αγάπη είναι τα εξής: προσβολή, ζημία, συκοφαντία σε θέματα πίστεως ή διαγωγής, δαρμοί, πληγές και τα λοιπά, κι αυτά είτε γίνονται στον ίδιο, είτε σε κανένα συγγενή ή φίλο του. Εκείνος λοιπόν που μ' αυτά διώχνει την αγάπη, δεν έμαθε ακόμη ποιος είναι ο σκοπός των εντολών του Χριστού.

82. Φρόντισε όσο μπορείς να αγαπήσεις κάθε άνθρωπο. Αν αυτό δεν μπορείς να το κάνεις ακόμη, τουλάχιστον μη μισήσεις κανένα. Αλλά μήτε αυτό δεν μπορείς να το κάνεις, αν δεν καταφρονήσεις τα πράγματα του κόσμου.

83. Βλασφήμισε κάποιος; Μη μισήσεις αυτόν, αλλά την βλασφημία και τον δαίμονα που τον έβαλε και βλαφήμισε. Αν όμως μισείς εκείνον που βλασφήμησε, μίσησες κάποιον άνθρωπο και έτσι αθέτησες την εντολή. Ό,τι έκανε εκείνος με τον λόγο, εσύ το κάνεις με το έργο. Αν τώρα τηρείς την εντολή, δείξε την αγάπη σου και όσο μπορείς βοήθησέ τον να απαλλαγεί από το κακό.

84. Δεν θέλει ο Χριστός να έχεις εναντίον κανενός γενικά ανθρώπου μίσος ή λύπη ή οργή ή μνησικακία, για οποιοδήποτε πρόσκαιρο πράγμα. Και αυτό το φωνάζουν στον καθένα τα τέσσερα Ευαγγέλια.

85. Πολλοί είμαστε εκείνοι που λέμε, λίγοι εκείνοι που πράττουν. Κανείς ωστόσο, δεν πρέπει να νοθεύει το λόγο του Θεού από την αμέλειά του, αλλά να ομολογεί ο καθένας την ασθένειά του, χωρίς όμως να κρύβει την αλήθεια του Θεού. Έτσι δεν θα γίνουμε υπόδοκοι, μαζί με την παράβαση των εντολών, και για εσφαλμένη εξήγηση του λόγου του Θεού.

86. Η αγάπη και η εγκράτεια ελευθερώνουν την ψυχή από τα πάθη. Η ανάγνωση και η θεωρία ελευθερώνουν το νου από την άγνοια. Η αληθινή προσευχή τον φέρνει μπροστά στον ίδιο το Θεό.

87. Όταν μας δουν οι δαίμονες ότι καταφρονούμε τα πράγματα του κόσμου, με σκοπό να μη μισήσομε για χάρη τους ανθρώπους και έτσι ξεπέσομε από την αγάπη, τότε ξεσηκώνουν εναντίον μας συκοφαντίες, για να μισήσομε τους συκοφάντες, μη υποφέροντας τη λύπη.

88. Δεν υπάρχει βαρύτερος πόνος της ψυχής από τη συκοφαντία, είτε στην πίστη, είτε στη διαγωγή

συκοφαντείται κάποιος. Και κανείς δεν μπορεί να μείνει αδιάφορος όταν συκοφαντείται, παρά μόνο εκείνος που στρέφει τα μάτια του στο Θεό, όπως η Σωσάνα. Ο Οποίος μόνος μπορεί να λυτρώσει από τον κίνδυνο και να φανερώσει στους ανθρώπους την αλήθεια, όπως έκανε στην περίπτωση της Σωσάνας, και να παρηγορήσει την ψυχή με την ελπίδα.

89. Όσο εσύ προσεύχεσαι με την ψυχή σου για χάρη εκείνου που σε συκοφάντησε, τόσο και ο Θεός πείθει για την αθωότητά σου όσους σκανδαλίστηκαν λόγω της συκοφαντίας.

90. Φύσει αγαθός είναι μόνο ο Θεός(Ματθ. 19, 17). Κατά την προαίρεση αγαθός είναι μόνον εκείνος που μιμείται τον Θεό, δηλαδή ο σκοπός του είναι να ενώσει τους πονηρούς με Εκείνον που είναι φύσει αγαθός, για να γίνουν αγαθοί. Γι' αυτό όταν εκείνοι τον λοιδωρούν, αυτός ευλογεί. όταν τον καταδιώκουν, υπομένει. όταν τον βλασφημούν, παρηγορεί(Α' Κορ. 4, 12-13). όταν τον φονεύουν, προσεύχεται γι' αυτούς. Τ' απάντα κάνει για να μην ξεπέσει από το σκοπό της αγάπης, η οποία είναι Αυτός ο Θεός μας(Α' Ιω. 4, 8).

91. Οι εντολές του Κυρίου μας διδάσκουν να χρησιμοποιούμε λογικά τα πράγματα που δεν οδηγούν σε πάθος. Η λογική χρήση αυτών των πραγμάτων κάνει καθαρή την κατάσταση της ψυχής. Η καθαρή κατάσταση γεννά την απάθεια, από την οποία γεννιέται η τέλεια αγάπη.

92. Δεν έχει ακόμη την απάθεια εκείνος που επειδή του έτυχε κάποιος πειρασμός, δεν μπορεί να παραβλέψει το ελλάτωμα του φίλου, είτε είναι πραγματικό είτε υποθετικό. Γιατί τα πάθη που υπάρχουν στην ψυχή, όταν ταράζονται τυφλώνουν το νου και δεν τον αφήνουν να ατενίσει προς το φως της αλήθειας, ούτε να διακρίνει το καλύτερο από το χειρότερο. Άρα ούτε την τέλεια αγάπη δεν απόκτησε ο άνθρωπος αυτός, η οποία αποδιώχνει το φόβο της κρίσεως(Α' Ιω. 4, 18).

93. Ο πιστός φίλος δεν ανταλλάσσεται με τίποτα(Σοφ. Σειρ. 6, 15). επειδή τις συμφορές του φίλου τις νομίζει για δικές του και υποφέρει μαζί του υπομένοντας μέχρι θανάτου.

94. Υπάρχουν πολλοί φίλοι, αλλά στον καιρό της ευημερίας(Παροιμ. 19, 4). Στον καιρό του πειρασμού, ζήτημα αν βρεις ένα.

95. Κάθε άνθρωπο πρέπει να τον αγαπούμε με την ψυχή μας. Όμως μόνο στο Θεό να έχουμε την ελπίδα μας, και με όλη τη δύναμή μας να Τον λατρεύουμε. Γιατί όσο μας συντηρεί Εκείνος, και οι φίλοι μάς περιποιούνται και οι εχθροί δεν μπορούν να μας βλάψουν. Όταν όμως Εκείνος μας εγκαταλείψει, και οι φίλοι μάς αποστρέφονται, και οι εχθροί αποκτούν δύναμη εναντίον μας.

96. Τέσσερις είναι γενικά οι τρόποι εγκαταλείψεως: η κατ' οικονομίαν Θεού, όπως έγινε στο πάθος του Κυρίου(Ματθ. 27, 46. Μαρκ. 15, 34), ώστε με τη νομιζόμενη εγκατάλειψη να σωθούν οι άνθρωποι, που είχαν εγκαταλειφθεί. έπειτα η προς δοκιμήν, όπως με τον Ιώβ και τον Ιωσήφ, για να αναδειχθούν ο πρώτος υπόδειγμα ανδρείας, και ο άλλος υπόδειγμα σωφροσύνης(Ιώβ 40, 8. Γεν. 39, 7-20). τρίτη, η πατρική παιδαγωγία, όπως με τον Απόστολο Παύλο, για να φυλάξει με την ταπεινοφροσύνη την άφθονη χάρη(Β' Κορ. 12, 7). τέλος, η εγκατάλειψη λόγω αποστροφής, όπως των Ιουδαίων, ώστε με την τιμωρία να μαλακώσουν και να λυγίσουν σε μετάνοια. Όλοι αυτοί οι

τρόποι είναι σωτήριοι και γεμάτοι από θεία αγαθότητα και φιλανθρωπία.

97. Μόνο όσοι τηρούν πιστά τις εντολές του Θεού και είναι γνήσιοι μύστες των θείων κρίσεων, δεν εγκαταλείπουν τους φίλους οι οποίοι πειράζονται κατά παραχώρηση του Θεού. Οι καταφρονητές όμως των εντολών και αμύητοι στις θείες παραχωρήσεις, όταν ο φίλος ευημερεί, απολαμβάνουν μαζί του, ενώ όταν ταλαιπωρείται από τους πειρασμούς, τον εγκαταλείπουν. Κάποτε συμμαχούν και με τους εχθρούς του.

98. Οι φίλοι του Χριστού αγαπούν τους πάντες αληθινά, δεν αγαπιούνται όμως από όλους. Οι φίλοι του κόσμου επίσης δεν αγαπιούνται από όλους. Και οι φίλοι του Χριστού διατηρούν την αγάπη συνεχώς μέχρι τέλους, ενώ οι φίλοι του κόσμου μέχρις ότου συγκρουσθούν μεταξύ τους για πράγματα του κόσμου.

99. Ο πιστός φίλος είναι ισχυρό καταφύγιο(Σοφ. Σειρ. 6, 14), επειδή και στην ευημερία του φίλου είναι σύμβουλος αγαθός και συνεργός με όλη του την ψυχή, και στις θλίψεις του είναι βοηθός ολότελα ειλικρινής και υπερασπιστής που συμμετέχει απόλυτα στις δυσκολίες.

100. Πολλοί έχουν πει πολλά περί αγάπης, αν όμως την αναζητήσεις, θα τη βρεις μόνο στους μαθητές του Χριστού, επειδή μόνο αυτοί είχαν την αληθινή Αγάπη δάσκαλο της αγάπης, για την οποία έλεγαν: "Αν έχω το χάρισμα της προφητείας και αν γνωρίζω όλα τα μυστικά σχέδια του Θεού, και έχω όλη τη γνώση, αλλά δεν έχω αγάπη, δεν ωφελούμαι τίποτε"(Α΄ Κορ. 13, 2-3). Εκείνος λοιπόν που απόκτησε την αγάπη, απόκτησε το Θεό, επειδή ο Θεός είναι αγάπη(Α΄ Ιω. 4, 8).

Σ' αυτόν ανήκει η δόξα και το κράτος στους αιώνες.
Αμήν.